

**Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı / Okulöncesi Programı**

**OKULÖNCESİ EĞİTİM DÖNEMİNDE YARATICILIĞI
ENGELLEYEN FAKTÖRLERE İLİŞKİN EBEVEYN ve
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ**

**Muhammet Ali DURSUN
Yüksek Lisans Tezi**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Perihan ÜNÜVAR**

Burdur, 2011

**Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı / Okulöncesi Programı**

**OKULÖNCESİ EĞİTİM DÖNEMİNDE YARATICILIĞI
ENGELLEYEN FAKTÖRLERE İLİŞKİN EBEVEYN ve
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ**

**Muhammet Ali DURSUN
Yüksek Lisans Tezi**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Perihan ÜNÜVAR**

Burdur, 2011

KABUL ve ONAY SAYFASI

 <p>MAKÜ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>	<p>YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU</p>
---	--------------------------------------

M.A.K.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 30.12.2010 tarih ve 2010/27 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 26.01.2011 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Muhammet Ali DURSUN'un "**Okulöncesi Eğitim Döneminde Yaratıcılığı Engelleyen Faktörlere İlişkin Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi**" konulu tez çalışması İlköğretim /Okulöncesi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) :Yrd.Doç.Dr. Perihan ÜNÜVAR

ÜYE

:Yrd.Doç.Dr. Ümit ŞAHBAZ

ÜYE

:Yrd.Doç.Dr. Hülya ŞAHİN

ONAY

M.A.K.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ...../...../..... tarih ve ...../..... sayılı kararı.

BİLDİRİM SAYFASI

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tarih /İmza

Muhammet Ali DURSUN

ÖZET

Okulöncesi Eğitim Döneminde Yaratıcılığı Engelleyen Faktörlere İlişkin Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi

Bu araştırma, okul öncesi eğitim döneminde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin ebeveyn ve öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2009-2010 öğretim yılında Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde bulunan okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerden 272'si ve çocukları bu okullara devam eden ebeveynlerden 493'ü oluşturmaktadır.

Araştırmaya ilişkin veriler, "Kişisel Bilgi Formu", araştırmacı tarafından geliştirilen "Yaratıcılık Engelleri Ölçeği" (YEÖ) ve görüşme formları ile elde edilmiştir. Elde edilen verilerin analizi SPSS 17 paket programı ile yapılmıştır. Ebeveyn ve öğretmen görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek için bağımsız örnekler için t-testi yapılmıştır. Bağımsız değişkenlere (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, mesleki deneyim) göre ölçek puanlarının farklılık gösterip göstermediğine tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) ile bakılmıştır. Ölçeğin alt boyutlarına (aile-ev, okul-öğretmen ve çocuk) göre yapılan analizlerde çok faktörlü varyans analizi (MANOVA), anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında ve kimin lehine olduğunu belirlemek için post-hoc testlerden Scheeffe kullanılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin öğretmen görüşlerinin ortalaması ebeveyn görüşlerinin ortalamasından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Ebeveyn ve öğretmenlerin yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin görüşlerinin; ev-aile, okul-öğretmen ve çocuk, alt boyutlarına göre karşılaştırılmasında da öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Öğretmenlerin mesleki deneyimlerine göre, yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin görüşleri anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Ebeveynlerin yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin görüşleri ise cinsiyetlerine göre farklılaşmazken, eğitim durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, okulöncesi öğretmeni, yaratıcılık, yaratıcılık engelleri.

ABSTRACT

Determining the opinions of parents and teachers pertaining to the factors inhibiting creativity in the pre-school period

This research study has been conducted to determine the opinions of parents and teachers pertaining to the factors inhibiting creativity in the pre-school period. The study group consists of 272 teachers working at pre-school educational institutions within the metropolitan municipal borders of Antalya in the 2009-2010 education year as well as 493 parents of the children attending the said educational institutions/schools.

The data used in the study has been obtained by means of the "Individual Information Forms", "Creativity Inhibition Scale" (CIS) developed by the researcher, and interview forms. The analysis of data collected was made by means of SPSS 17 package program. To determine whether there is a significant difference between the opinions of the teachers and parents, a t-test was run on independent samples. Single factor variance analysis has been used (ANOVA) to test whether the scale scores record any difference on the basis of independent variables (gender, age, educational status and professional experience). In the analysis conducted on the basis of the sub - dimensions of the scale (family-home, school-teacher and child) multiple factor variance analysis has been used (MANOVA) and Scheffe among post-hoc tests was used to identify among which groups and in whose favour the significant difference develops.

On the basis of the findings obtained it has been observed that the average of the opinions of the teachers regarding the factors inhibiting creativity is significantly higher than the average of the opinion of parents in respect of the same. In the comparison of opinions of teachers and parents regarding the circumstances inhibiting creativity on the basis of sub-dimensions, family-home, school-teacher and child, a significant difference in favour of teachers was determined. The opinions of teachers regarding circumstances inhibiting creativity do not differ significantly according to their professional experience. In addition, opinions of parents regarding circumstances inhibiting creativity do not differ significantly on the basis of their gender but show significant differentiation on the basis of their educational status.

Key words: Parent, Pre-school teacher, creativity, creativity inhibiting factors.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL ve ONAY SAYFASI.....	
BİLDİRİM.....	
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	v
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
TEŞEKKÜR.....	x
BÖLÜM I	1
Giriş.....	1
Amaç.....	4
Alt Amaçlar.....	4
Sınırlılıklar.....	4
Tanımlar.....	4
BÖLÜM II.....	5
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar.....	5
Kuramsal Çerçeve.....	5
Yaratıcılık Nedir?.....	5
Yaratıcı Bireylerin Özellikleri.....	7
Okulöncesi Dönemde Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi (0-6 Yaş).....	9
Bebeklik Dönemi.....	11
Birinci Yaş.....	11
İkinci Yaş.....	12
Üçüncü Yaş.....	12
Dördüncü Yaş.....	13
Beşinci Yaş.....	13
Altıncı Yaş.....	14
Yaratıcılığın Desteklenmesi.....	14
Yaratıcılığın Desteklenmesinde Ailenin Rolü.....	15
Aileler yaratıcılığı nasıl destekleyebilirler.....	17
Yaratıcılığın Desteklenmesinde Öğretmenin Rolü.....	18
Öğretmenler yaratıcılığı nasıl destekleyebilirler.....	20
Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Öğretmen Tutumları Neler	

Olmalı?.....	21
Yaratıcılığın Engelleri	22
Bireysel Engeller.....	25
Duygusal Engeller.....	25
Algısal Engeller.....	26
Aileye İlişkin Engeller.....	26
Aşırı koruyucu tutum.....	27
Aşırı baskıcı ve otoriter tutum.....	27
Tutarsız tutum.....	28
Aşırı hoşgörölü ve şımartıcı tutum.....	28
Yetkinci tutum.....	28
Demokratik tutum.....	29
Okula ve Öğretmene İlişkin Engeller.....	29
Fiziksel Koşulların Rolü.....	29
Okulöncesi Eğitim Programının Rolü.....	30
Öğretmenin Rolü.....	31
İlgili Araştırmalar.....	32
Okulöncesiyle İlgili Araştırmalar.....	32
İlköğretimle İlgili Araştırmalar	36
Ailelerle İlgili Araştırmalar.....	37
Öğretmenlerle İlgili Araştırmalar.....	38
BÖLÜM III.....	40
Yöntem.....	40
Çalışma Grubu.....	40
Veri Toplama Araçları.....	42
Kişisel Bilgi Formu.....	42
Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	42
Yaratıcılık Engelleri Ölçeği	43
Ölçek maddelerinin hazırlanması.....	43
Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları.....	43
Verilerin Toplanması.....	46
Verilerin Analizi.....	46
BÖLÜM IV.....	47
Bulgular ve Yorum.....	47
BÖLÜM V.....	58
Sonuç ve Öneriler.....	58

KAYNAKÇA.....	60
EKLER.....	70
EK-1: Kişisel Bilgi Formları (ebeveyn & öğretmen).....	70
EK-2: Görüşme Formu.....	71
EK-3: Anti-image Katsayıları MSA Değerleri.....	72
EK-4: Yaratıcılığı Engelleyen Ölçeği (YEÖ)	73
ÖZGEÇMİŞ.....	74

KISALTMALAR

$\bar{X}$: Aritmetik Ortalama

Ss : Standart Sapma

sd: Serbestlik Derecesi

p: Anlamlılık Derecesi

f : Frekans

%: Yüzde

YEÖ: Yaratıcılık Engelleri Ölçeği

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1: Çalışma Grubundaki Öğretmenlerin Yaş ve Mesleki Deneyimleri
- Tablo 2: Çalışma Grubundaki Ebeveynlerin Cinsiyet ve Yaşları
- Tablo 3: Çalışma Grubundaki Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri ve Çocuk Sayıları
- Tablo 4: KMO ve Bartlett's Testi Sonuçları
- Tablo 5: Ölçek Maddelerinin Faktör Yükleri ve Madde Toplam Korelasyonları
- Tablo 6: Ölçeğin Güvenirlik Değerleri
- Tablo 7: Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerine İlişkin Puanların Betimleyici İstatistikleri
- Tablo 8: Ebeveynlerin Evde ve Okulda Yaratıcılığı Engelleyen Durumlara İlişkin Görüşleri
- Tablo 9: Öğretmenlerin Evde ve Okulda Yaratıcılığı Engelleyen Durumlara İlişkin Görüşleri
- Tablo 10: Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerine İlişkin T-Testi Sonuçları
- Tablo 11: Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerinin Ölçeğin Alt Boyutlarına Göre MANOVA Sonuçları
- Tablo 12: Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerinin Ölçeğin Alt Boyutlarına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları
- Tablo 13: Öğretmenlerin YEÖ Toplam ve Alt Boyut Puanlarını Mesleki Deneyimlerine Göre MANOVA Sonuçları
- Tablo 14: Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre YEÖ Toplam ve Alt Boyut Puanlarının T Testi Sonuçları
- Tablo 15: Ebeveynlerin YEÖ Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Eğitim Durumuna Göre MANOVA Sonuçları
- Tablo 16: Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre YEÖ Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Scheffe Testi Sonuçları

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın başından sonuna kadar planlanması, yürütülmesi ve sonuçlandırılması sırasında benden değerli yardımlarını esirgemeyen danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Perihan ÜNÜVAR' a, bir yıl danışmanlığımı yapan Sayın Yrd. Doç. Dr. Ümit ŞAHBAZ'a ve eğitim hayatıma yaptığı katkılarından dolayı Sayın Yrd. Doç. Dr. Hülya ŞAHİN' e sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, çalışmalarımın her aşamasında manevi desteklerini esirgemeyen eşim Kamer DEMİR DURSUN'a kendisine çalışmam süresince yeterince zaman ayıramadığım oğlum Deniz DURSUN'a sonsuz teőekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Muhammet Ali DURSUN

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden beri, yaşamının devamı için sürekli bir mücadele ve sorun çözme çabası içerisinde olmuştur. İnsanların ataları, karşılaştıkları problemleri 21.yüzyıla nazaran çok daha kısıtlı sayıda araçla, dâhiyane bir şekilde ele alıp çok çeşitli çözüm yolları keşfediyor ve bu çözümleri uyguluyordu (Rowe, 2007, çev. Gülmen Ş.). İnsanlığın 21. yüzyıla kadar ki ilerleyişi yaratıcı zekânın daha fazla kullanılmasına yol açmıştır. İnsanoğlunun bu güçlü özelliği medeniyetin gelişimini etkilemiştir.

Toplumların gelişmesinde yaratıcı düşünme önemli rol oynamıştır. Toplumların ilerlemesini sağlayan buluşlar ve keşifler, yaratıcı düşünmenin ve yaratıcı problem çözmenin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Senemoğlu, 2009). 21. yüzyılda toplumlar, bilgi toplumuna dönüşmektedir. Bilgiyi çok hızlı bir şekilde üretmekte ve aktif bir şekilde kullanmaktadır. Karşılaşılan problemlere yönelik olarak çözümler üretilmektedir. Hızlı değişimlerin oluşturduğu problemlere çözüm yolları üretebilmek önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağın getirdiği yeni problemler ancak yaratıcı özellik taşıyan bireyler ile çözülebilir. Bu yüzden bilgi sahibi olmanın da ötesinde bilgiyi üretebilen yaratıcı düşünme becerileriyle donatılmış bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü toplumların devamlılıklarını sağlamaları için her alanda işlevsel ve yaratıcı fikirlere ihtiyaçları vardır (Karaçelik, 2009).

İş dünyasından günlük yaşamımıza kadar pek çok alanda karşılaştığımız sorunlara yaşam kalitemizi arttıracak etkili çözümler bulmak için yaratıcı fikirler üretmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Yaratıcılık, bilim adamlarının uzun süredir üzerinde önemle durduğu bir konudur. Yaratıcılık kavramı Eğitim, Psikoloji, Güzel Sanatlar ve İşletme gibi pek çok farklı alanın ilgi odağıdır. Eğitim açısından yaratıcılık daima ilgiyi üzerine çekmiş konulardan biridir. Yaratıcılık nedir? Yaratıcı insanlar kimlerdir? Yaratıcılık geliştirilebilir mi? Yaratıcılığı engelleyen durumlar nelerdir? gibi sorular bu güne kadar hep sorula gelmiştir (Atay, 2009). Yaratıcılık kavramı yirminci yüzyılın ikinci yarısından beri, farklı yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılmış olmasına rağmen bilimsel bir tanımını vermekte ya da konuyla ilgilenen herkesin kabul edebileceği ortak bir tanım üzerinde anlaşılmasında hayli güçlük çekilmektedir. Bu da yaratıcılığın tanımlanmasını zorlaştırmaktadır.

Kökünü Latince “creare” sözcüğü olan yaratıcılık sözcüğünün batı dillerindeki karşılığı, Almanca’da “Kreativitaet”, İngilizce’de “Creativity” dir. Türkçedeki karşılığı ise “meydana getirmek, yaratmak, doğurmak, üretmek” anlamındadır. Sözcüğün anlamı; devingen, dinamik bir süreç olma niteliğini de saklı tutmaktadır (Öztunç, 1999). Bu noktadan hareket edildiğinde yaratıcılık; doğurganlık, üretkenlik, meydana getiricilik anlamına gelmektedir.

Yaratıcılık üzerine yapılan çalışmalar daha çok yaratıcılık kavramını tanımlama ve yaratıcılık kavramına açıklık kazandırma yönünde olmuştur. Bu konuda yapılan bilimsel çalışmalarda, kavramın mükemmellik ya da yeterliliğe dayanan çeşitli kısıtlara göre ele alındığı ve tanımlandığı görülmüştür (Demiral, Oğuzkan ve Tür, 2001).

Yaratıcılık kavramı ile ilgili pek çok sanatçı, yazar, düşünür ve eğitimci tanımlamalarda bulunmuştur. Bu kavramla ilgili değişik tanımlamalar içinde en eski ve en anlamlı olan tanım, Guilford (1968) tarafından yapılan yakınsak ve iraksak düşünce tanımlarıdır.

Yakınsak düşüncede kişi, geleneksel alışılmış yollar izleyen, hazır bilgilere dayalı doğru cevaplar veren; kendisi için tek doğru bulunan ve bu doğruya giden bir iki yol olduğunu düşünen kişidir. Iraksak düşüncede ise kişi belli önermelerden, belli temellerden hareketle ve alışılmış yollardan geçerek sonuca varmamaktadır. Alışılmışın dışında sapa yollar arayan, değişiklik peşinde koşan, tek bir çözümü değil sorunun birkaç karşılığını ortaya koymak istemektedir.

Yaratıcılık alanında kullanım alanı en yaygın testi geliştiren Torrance yaratıcılığı; boşlukları, rahatsız ediciliği ya da eksik öğeleri sezip, bunlar hakkında düşünüyü ya da varsayımları değiştirip, yeniden sınamaktır şeklinde tanımlamaktadır (Sungur, 1997). Bartlett, “Yaratıcılık, ana yoldan ayrılma, deneye açık olma, kalıplardan kurtulmadır” demiştir (San, 2004). Yaratıcılık bir düşünme biçimidir ve hayal gücü ile çok yakın bir ilişkisi vardır. Ferren de yaratıcılığı bilinmeyene doğru başarılı bir adım olarak görmüştür (Ömeroğlu, 1990). Tüm duygusal ve zihinsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşı içinde vardır (Özden, 1999).

Bütün bu tanımlardan yola çıkarak yaratıcılığı; genel olarak alanı ve düzeyi kişiden kişiye değişebilen ve bir probleme farklı, alışılmadık, benzersiz çözümler üretebilme ya da kendine özgü fikir ve ürünler ortaya koyabilme olarak tanımlayabiliriz.

Bir kısmı doğuştan getirilen alanı ve düzeyi kişiden kişiye değişebilen yaratıcılık potansiyeli herkeste vardır ve istenirse geliştirilebilir, aksi halde geriler. Bu yüzden yaratıcılık çocukluktan itibaren farkında olarak ya da farkında olmadan çeşitli şekillerde engellenebilmektedir. Yaratıcılığı engellediği düşünülen durumlar bireysel, aileye ilişkin, okul ve öğretmene ilişkin durumlar olarak düşünülmektedir. Bireysel engeller olarak kişinin kendisine yönelik algısı; utangaçlığı, içine kapanıklığı, çekingen bir kişiliğe sahip olması, yanlış anlaşılma korkusu, kendisiyle alay edileceği kaygısı taşıması yaratıcı düşüncesini engelleyebilmektedir. Ailede ebeveynlerin çocuklarını büyütürken sergiledikleri anne-baba tutumları yaratıcılığı engelleyebilmektedir. Çocuğun sosyal çevresi olan okul ve okulun fiziksel koşulları, sınıftaki davranışları üzerinde etkili olan öğretmen tutumları ve eğitim programını uygulama biçimi de yaratıcılığı engelleyebilmektedir.

Türkiye ve Türkiye dışında yapılan araştırmalar incelendiğinde çalışmaların çoğunlukla yaratıcılık ve zeka (Beauchamp, Kernes ve Johnson, 1993;), yaratıcı düşünme (Ömeroğlu, 1990; Mangır ve Aral, 1990; Dinçer, 1993; Öztunç, 1999; Çetingöz, 2002; Pagani, Jalbert, Laponte ve Hebert, 2003; Sezgin, 2004; Atay, 2009; Yaşar, 2009; Karaçalık, 2009) ve yaratıcılığın desteklenmesi üzerine odaklandığı görülmüştür (Yılmaz, 1990; Gehlbach, 1991; Aydın, 1993; Yılmaz, 1997; Hennessey ve Amabile, 1998; Kurtuluş, 1999; Kemple ve Nissenberg, 2000; Yıldız, Özkan ve Çetingöz, 2003; Serhatlıoğlu, 2006; Bayrakçı, 2007; Kara, 2007; Ceylan, 2008; Vong, 2008). Bu tip araştırmalar bulunmakla birlikte yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin doğrudan bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Oysa bireyin kendisinden, ailesinden ve okulundan ve öğretmenden kaynaklanan pek çok durum yaratıcılıklarını engelleyebilmektedir. Yaratıcılığı engelleyen durumların bilinmesi bu engellerin ortadan kaldırılabilmesinin ilk adımı olacaktır. Yaratıcılığı engelleyen durumların bilinmesi bu engelleri oluşturan bireylerin davranışlarını değiştirmede etkili olabilir. Çocukların yakın çevresini oluşturan ve en sık etkileşimde buldukları yetişkinler olan; anne baba ve öğretmenlerin, yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin görüşleri önemlidir. Araştırma gereksinimi de buradan kaynaklanmaktadır. Ebeveyn ve öğretmenlerin yaratıcılığı engelleyen faktörlerle ilgili görüşlerinin belirlenmesi, bu engellerin ortadan kaldırılmasında bir adım atılmasını sağlayabileceği gibi bu konuda yapılabilecek deneysel çalışmalara da ışık tutacaktır.

Amaç

Bu çalışmada, okulöncesi eğitim döneminde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin ebeveyn ve öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Alt Amaçlar

1. Ebeveyn ve öğretmenlerin okulöncesi eğitim döneminde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Ebeveyn ve öğretmenlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Öğretmenlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri, mesleki deneyimlerine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Ebeveynlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri, cinsiyetine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Ebeveynlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri, eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Sınırlılıklar

1. Araştırma; 2009-2010 eğitim öğretim yılında Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde bulunan okulöncesi eğitim kurumlarında görevli öğretmen ve velilerle sınırlıdır.

Tanımlar

Ebeveyn. Çocuğu, Antalya il merkezinde bulunan okul öncesi eğitim kurumuna devam eden anne ve babalardır.

Öğretmen. Antalya il merkezinde bulunan okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerdir.

Yaratıcılık. Alanı ve düzeyi kişiden kişiye değişebilen ve bir probleme farklı, alışılmadık, benzersiz çözümler üretebilme ya da kendine özgü fikir ve ürünler ortaya koyabilmedir.

Yaratıcılık Engeli. Çocuğun yaratıcılığını ortaya koymasına engel olan ev-aile, okul-öğretmen, çocuk kaynaklı durumlardır.

Yaratıcılık Engelleri Ölçeği. Yaratıcılığı engelleyen durumları belirleyen; ev-aile, okul-öğretmen ve çocuk boyutları olan 23 maddelik ölçektir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde konu ile ilgili kuramsal çerçeve açıklanmış ve konu ile ilgili olarak yapılmış olan araştırmalar gruplanarak (okulöncesi, ilköğretim, aile, öğretmen ve yetişkin) kendi içinde kronolojik olarak özetlenmiştir.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Yaratıcılık Nedir?

Latince “create” sözcüğünden gelen “creation”, Türkçe’de ürün anlamına gelmektedir. Ancak buradaki ürün, batı dillerinde “product” olarak adlandırılan üründen farklıdır. “Product” sözcüğünün karşılığı olan “ürün”, alışagelmış yollarla, seri olarak ve sürekli aynı şekilde üretilen üründür. Bu ürün, özellik ve nitelikleri bakımından durağan bir anlam taşır. Halbuki “creation” nın karşılığı olan “ürün”, dinamik anlama sahiptir ve “sürekli yenilik” kavramını çağırır. Bu husus göz önüne alındığında, yaratıcılık sözcüğünün anlamı olarak, “yeni, farklı bir ürün meydana getirmek veya yaratmak” denilebilir. Elbette burada anlatılmak istenen ürün, madde bazında bir ürün olduğu gibi, düşünsel ve fikir bazında bir ürün de olabilir (Kara, 2007, s.6).

Üstündağ (2002)’in belirttiğine göre Sylvan, yaratıcılığı “hiç kimsenin görmediklerini görmek, hiç kimsenin duymadıklarını duymak, hiç kimsenin düşünmediklerini düşünmek ve hiç kimsenin cesaret edemediklerini yapmak demektir” şeklinde tanımlamıştır. Sükan (1983) ise yaratıcılığı; “önceden birbiriyle ilişkisi olmayan malzeme ve düşünceler arasında bağlantılar kurma, algılama, görebilme olarak tarif eder. Bilinenin ve bilincin sınırlarını aşarak düşünceleri estetik bir biçimde yeniden düzenleyebilme olarak tanımlar. Düşünce ve eylemlerde de özgünlük (orijinallik)” arar. Bir başka yaratıcılık tanımında ise Mangır ve Aral, (1992) yaratıcılık kavramının dört özellik içerdiğini belirtmişlerdir. Bunlar esneklik, duyarlılık, akıcılık ve orijinallik gibi özelliklerdir. Esneklik, çok yönlü düşünme; duyarlılık, çevreye, insanlara, karşılaşılan yeni duruma karşı uyanık ve ilgili olma; akıcılık, rahat, çabuk ve bağımsızca düşünebilme ve hareket edebilme, orijinallik; farklı ve değişik sonuçlara varabilmeyi ifade etmektedir. Yaratıcılık, özgün buluşlar ortaya koyma becerisidir (Dikici, 2001). Gözlem, bilgi, deneyim ya da düşüncelerimizi yeni düşünce ve kavramlar üretecek şekilde ilişkilendirmektir (Yıldırım, 2002). Kurulmamış ilişkiler arasındaki ilintileri kurabilme, böylece yeni bir düşünce şeması içerisinde, yeni

yaşantılar, deneyimler, yeni ve özgün düşünceler ve yeni ürünler ortaya koyabilme yetisidir (Sünbül, 2002).

Yaratıcılık çok boyutlu düşünen bir aklın ürünüdür. Yaratıcılık da tıpkı yetenek gibi, zekâ gibi, yöneldiği alanlar ve yoğunluk bakımından kişiden kişiye değişir. Bir başka ifade ile; bireylerin yaratıcı oldukları alanlar ve yaratıcılık düzeyleri farklılık göstermektedir. Kişilerin yaratıcı davranışlarındaki bu ayrılık; kalıtıma, kültür ortamına, eğitim ve öğretime göre değişiklik gösterebilir. Her insan az ya da çok imkân bulduğunda yaratıcı davranış sergileyebilir (Kırıçoğlu, 2005).

Yaratıcılık; belirli ortamda, problemler karşısında nesnelere, kavramları, imgeler zihinsel süreçlerden geçirerek etkin akıl yürütme, yeni çözüm yolları bulma, ifadeye yeni boyutlar kazandırma yetilerini içeren, kişiye özgü bir etkinliktir (Argun, 2004).

Yaratıcılık; henüz doğru cevabı bulunmayan problemlere yeni yollar, yeni çözümler, yeni fikirler, yeni buluşmalar üretme yeteneğidir (Senemoğlu, 2005). Her bireyde var olan, geliştirilmeyi ve desteklenmeyi bekleyen yaratıcılık; hem düşünsel hem de duygusal yaşamı ifade etmektedir (Turla, 2007).

Wallach ve Kogan yaratıcılığı çok sayıda çağrışım üretebilmek, bu üretmede özgür olabilmek, (kalıplardan uzak olma) ancak bunu yaparken de özden ayrılmamak ya da sapmamak olarak tanımlarken; Conrad, yaratıcılığı, akıcı düşünme yeteneği ile yaratıcılık arasındaki ilişkiyle ifade etmektedir (Demiral, Oğuzkan ve Tür, 2001). Sungur (1997) ise yaratıcılığı; sorunlara, aksaklıklara, bilgi eksikliklerine, kayıp öğelere, uyumsuzluğa karşı duyarlı olma, güçlükleri tanımlama, güçlüğe çözüm arama ve kestirimde bulunma olarak tanımlamaktadır.

Yaratıcılık, bilinen şeylerden yeni bir şeyler çıkarmaya özgün bir senteze varmaya, sorunlara yeni çözüm yolları bulmaya, daha önceden kullanılmamış ilişkiler arasındaki ilişkileri kurmaya çalışmaktır. Böylece yeni bir düşünce şeması içinde yeni yaşantı, deneyim, fikir ve ürünler ortaya koymak olarak tanımlanabilir (Mangır ve Aral, 1992, s.42).

Yaratıcılıkla ilgili tanımlar incelendiğinde ortak olarak kullanılan kavramın “yeni” ya da “yenilik” özelliği dikkati çekmektedir. Ancak bir olay ya da sürecin yaratıcı olarak değerlendirilebilmesi için yalnızca “yeni “ olması yeterli değildir. Bu olay ya da süreçte yenilik, özgünlük, değişik ya da olağanüstü olma gibi özellikler de

bulunmalıdır. En genel anlamıyla yaratıcılık, “bilinen şeylerden yeni bir şeyler ortaya çıkarmak, birtakım sorunlara yeni çözüm yolları bulmak, daha önceden kullanılmamış ilişkiler arasındaki ilişkileri kurmak ve böylece yeni yaşantı, deneyim, fikir ve ürünler ortaya koymak” şeklinde tanımlanabilir (Aral, 2004, s.23).

Brinkman (2010) ise yaratıcılık ile ilgili farklı bir yaklaşım ileri sürmüştür. Yaratıcılığı; “büyük C” ve “küçük c” yaratıcılığı olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bunlardan “büyük C”, yaratıcıları Beethoven, Bach gibi büyük bestecilerdir. Bu büyük yaratıcılarla sıradan insanların yaratıcılıkları karşılaştırıldığında bu durum sıradan insanları korkutur. Küçük c ye odaklanırsak yaratıcılığı daha iyi anlarız. Her sıradan kişi günlük hayatında bir şekilde yaratıcı olabilir. Mesela bilinen bir yemekte yeni bir baharat kullanmak, bir çiçeği yeniden düzenlemek, bilinen bir müziğin yeni bir yorumunu yapmak yaratıcılık örnekleridir (akt. Ersükmen, 2010).

Yaratıcı Bireylerin Özellikleri

Yaratıcılığı daha iyi kavramanın bir yolu da yaratıcı bireyleri incelemektir. Yaratıcı insanları daha az yaratıcı insanlardan ayıranın ne olduğunu belirlemektir. Yaratıcı bireylerin daha az yaratıcı bireylere oranla belirli alanlarda daha fazla düşünme yetenekleri kullandıkları görülmüştür. Yaratıcı bireylerin fikir ve çözümlerinde akıcılık, esneklik, orijinallik ve detaylandırma özellikleri dikkat çeker.

- *Akıcılık*, bir probleme çözüm bulma ve sonuç almada, ardı ardına düşünce üretebilme yeteneğidir. Akıcılık özelliği gösteren bir çocuk, birden fazla olasılıktan daha fazlasını bulur.
- *Esneklik*, bir problem çözümede farklı yaklaşım veya strateji kullanabilme yeteneğidir. Esneklik özelliğine sahip bir çocuk, bir yaklaşımla ilgili olarak telaşlanmadan veya şaşırmadan yön değiştirebilir veya yaklaşımda değişiklik yapabilir. Esnekliğin artması sayesinde çocukta yeni bilgi ve var olan durumlara karşı uyum (adaptasyon) daha kolaylaşır.
- *Orijinallik*, bir problem karşısında sıradan olmayan, farklı, benzersiz çözümler üretme yeteneğidir. Orijinallik gösteren çocuklar benzersiz, beklenmedik ve yeni şeyler düşünürler.
- *Detaylandırmak*, birinin fikrini, başından geçenleri veya çizimini geliştirme veya genişletme yeteneğidir. Detaylandıran insan asıl kavramı genişletir, onu daha ileriye götürür (Rein ve Rein, 2000, çev. Göktan, S.).

Yaratıcı bir bireyde bulunan özellikler; merak, hırs, gurur, ayırma ve bağımsızlaştırmanın yanı sıra yeni vurgulamalar, sorumluluk duygusu, liderlik özelliği ve ikna gücüdür (San, 1996). Yaratıcı bireyler; kendine güvenir, risk alır, yüksek enerji ve macera tutkusuna sahiptir, ısrarcıdır, geleneksel sınırlama ve yasaklamalardan bağımsız davranabilir. Ayrıca, yaşamı sürekli heyecanlı ve anlamlı bir deneyim olarak gören, şakacı ve neşeli bir yapıya sahip, kendi başına kalmayı seven, istekli ve idealist bireylerdir (Özden, 1999; Sünbül, 2002). Yaratıcı kişi, diğer bireylere göre daha özgün düşünen, sorunlara yeni çözümler üretebilen, karmaşık ve yeni bir düzeyde sentez yapabilen bireylerdir (Süzen, 1987). Yaratıcılıkta kişinin yeni deneyimlere açık olması çok önemlidir; böylelikle dışarıdan gelen farklı uyarıları tecrübe etme ve davranış geliştirme olanağı bulur. Kişisel değerlendirmeler önemlidir. Yaratıcı kişi fikirlerle, renklerle, şekillerle ve ilişkilerle rahatça oynayabilmelidir (Gürsoy, 2001).

Yaratıcı bireylerde; esnek, özgün ve spontane düşünebilme, değişik strateji, yöntem ve araçları kullanabilme, konulara-sorunlara farklı açılardan yaklaşabilme, duyuşsal, mizah, sezgi ve görsel algı gücünü yetkin olarak kullanabilme, soyut veya somut nesne ve kavramlar arasında bağlantıları yakalayabilme, ilişkilendirebilme yetisi olmalıdır (Artut, 2002). Yaratıcı kişiler; risk almaya istekli, belirsizliğe karşı hoşgörülü, içsel motivasyonları yüksek, değişik ilgi alanlarına sahip, mizah duygusu gelişmiş kişilerdir (Brinkman, 2010). Farklı olmayı göze alabilen, yargılamayı geciktirebilen, esnek ve çabuk düşünebilen, kavram oluşturabilen ve kavramları ilişkilendirebilen, geniş hayal gücüne sahip ve konuya odaklanabilen kişilerdir (Kurt ve Kurt, 2007)

Yaratıcı bireyin özellikleriyle ilgili olarak genelde şu ortak özelliklerin vurgulandığı görülmektedir:

- İmgelemci olma ve imgelerle düşünebilme
- Meraklı
- Farklı olmayı göze alabilme
- Kendine güvenli
- Başat (dominant)
- Sezgileri kuvvetli
- Bireysel
- Düşüncede bağımsız
- Estetik duyarlılığı gelişmiş

- Yapıcı eleştirilerde bulunan
- Cesaretli (San, 1979; Yavuzer, 1989; Sungur, 1997; Yıldırım, 2002; Rowe, 2007; Karaçelik, 2009).

Yaratıcı çocuklar, geleneksel yöntemlerden ziyade, yaratıcı yöntemlerle daha etkili bir şekilde öğrenmektedir. Yaratıcı çocuklar daha çok, araştırmaya, bulmaya yoklamaya, kullanmaya, yapmaya, üretmeye, uygulamaya dayanan faaliyetleri tercih ederler. Öğrenmeyi ve düşünmeyi severler ama bu yaratıcı çocuklarda “çalışmaktan” ziyade “oynamaya” benzer (Arık, 1990).

Torrance (1995), çocuklardaki yaratıcı özelliklerin belirlenmesine yarayacak ipucu niteliğinde bazı özelliklerden bahsetmektedir. Bunlar; "Başka.....?" sorusunu sıkça soran, bir şeyler kurmaktan, inşa etmekten hoşlanan, bildiği objelerin farklı kullanımlarını araştıran, keşfettiği, icat ettiği şeyleri tartışmaktan hoşlanan, yeni şeyler denemekten korkmayan, el becerileri gerektiren uğraşılarda yetenekli, akıcı bir konuşma yeteneğine sahip, asla yılmayan, ısrarcı, değişik düşüncelere, ortamlara anında uyum sağlayan, yaratıcı drama ve rol oynamada başarılı, işitsel uyarılara duyarlı, işitsel aktivitelere yatkın gibi özelliklerdir (akt: Güven, 1999).

Çocuklar okulöncesi dönemde yaratıcılıklarını ortaya koymada oyunları kullanırlar. Daha önce oynadıkları oyunları değişik şekillerde oynar, oyunlarında kullandıkları çevreyi sürekli araştırır ve keşfederler. Bu nedenle meraklı ve maceracı görünürler. Bağımsız düşünce ve hareketlere sergilerler. Değişik yollar denendiğinde sonucun ne olacağını görmek ister, defalarca denerler. Hayal güçleri kuvvetlidir. Yeni oyunlar, öyküler, öykünmeler yaratırlar. Sözel ve bedensel ifadelerde de yaratıcıdırlar. Duygu ve düşüncelerini farklı şekillerde ifade edebilirler. Mizah duyguları gelişmiştir. Dikkat ve ilgilerini bir konu üstünde uzun süre yoğunlaştırabilirler. Ayrıntılara dikkat ederler, yanlış ve eksikleri hemen fark ederler (Turla, 2007, s.22).

Okulöncesi Dönemde Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi (0-6 Yaş)

Yaratıcılık doğuştan getirilen ve yaşamın her döneminde kendini gösteren bir yeti olmasına rağmen, yaşamın ilk yıllarından itibaren desteklenip, fırsatlar sunulduğunda geliştirilebilecek bir gizil güçtür. Bu gücün ortaya çıkması ve gelişmesi için uygun bir ortam bulunması gerekmektedir. Yaratıcılık zengin, uyarıcı, destekleyici ve özgür bir eğitim ortamında geliştirilebilmektedir (www.okulonceyiz.biz).

Yaratıcılığın çocukta belirtileri, bilinçaltı ve bilinç üstü birikimlerin çatışmasının bir ürünüdür. Ayrıntılara dikkat çekmek, farklılıklara duyarlı olmak, çocuklardaki analiz yeteneğini ortaya çıkarmaktadır. İncelemeler ve araştırmalar göstermiştir ki çocuklarda yaratıcılık, onların psikolojik farklılıklarını, yaşamlarındaki deney-gözlem olanaklarını, çalışma güçlerini ve tüm yeteneklerini uygun biçimde geliştirir. Ancak her çocuğun psikolojik yapısı birbirinden farklı olduğundan yaratıcılığın her çocukta aynı tabloyu göstererek geliştiğini varsaymak da olanaksızdır (Aydın, 1993).

Her çocukta var olan yaratıcılık yeteneğini geliştirmek için öncelikle çocukların duyularını eğitmek gerekir. Çocukların, tüm duyu organları ile kendi içinden ve dışından gelen uyarılara olabildiğince açık olması, yani her anını dolu dolu yaşaması yaratıcılığın geliştirilmesi açısından önemlidir. Çünkü iç ve dış uyarıcılara açık olan bir çocuk, bir yandan kendini tanımaya yönelir, diğer yandan da çevresindeki olaylar arasındaki neden sonuç ilişkilerini ve bağlantılarını kendi kendine bulup ortaya çıkarır. Böylece tek yönlü düşünmenin dar kalıplarını aşarak, yeni düşünceler üretmeye yönelir (Ulçay, 1985).

Kişilik gelişiminin temellerinin atıldığı okul öncesi döneminde verilen eğitim, bireyin yaratıcılık düzeyinin gelişmesinde çok büyük rol oynamaktadır. Bu dönemdeki hızlı gelişimle birlikte, yaratıcılığa ilişkin becerilerde de farklılaşma gözlenmektedir. Yaratıcılığın gelişimi, kişinin diğer gelişim alanlarından oldukça farklıdır. Bu yüzden ana-baba ve eğitimcilerin, çocukların yaş düzeylerine göre gösterdikleri yaratıcı düşünme özelliklerini bilmeleri gereklidir. Çocukların özelliklerini bilen ebeveyn ve eğitimciler onları daha iyi anlarlar, onlarla ilişki kurarlar ve onlara daha iyi eğitim verirler. Fakat burada unutulmaması gereken nokta her çocuğun yaratıcılığının kendine özgü olduğu ve kendi özellikleri içinde onun yaratıcılık gelişiminin değerlendirilmesi gerektiğidir (Ömeroğlu, 1990).

Çocuklar okul öncesi dönemden başlayarak çevresini ve dünyasını anlayabilecek düzeyde eğitilmelidirler. Ancak bu eğitim sadece okulla sınırlı düşünülmemeli aileyle birlikte düşünülmelidir. Çünkü çocuklar hayal güçlerini, yaratıcılıklarını her yerde ortaya koyarlar. Örneğin çocuk evin içinde, sınıfta veya sokakta tahta bir sopayı at yapıp biner, yarışır, atıyla konuşarak oyunlarında hayal güçlerini kullanırlar. Yetişkinler ise çocuğun bu davranışlarını yaramazlık ya da hareketlilik olarak nitelendirirler. Ancak unutulmamalıdır ki yaratıcı çocuk, soru sorar, hareketlidir, yerinde duramaz, yani yorucudur. Bu yüzden bu çocuklar, hem evde hem okulda genellikle sıkıntı çekerler. Hayallerini işletmeyen “uslu” çocuklar ana-

babaları ve yetişkinler için rahat çocuklardır. Bunlar tüm emir ve yasaklara itaat eder, herkes tarafından övülürler. Bu çocuklar etrafındakileri kızdırmazlar. Fakat bunların yeni fikirleri, eğlenceleri, sürprizleri de yoktur (Verber, F.V, 1979 çev. Can, B.).

Bebeklik dönemi. Ligon (1957)'a göre çocuğun hayal gücü ilk yıllarda gelişmeye başlar. Çocuk bu dönemde nesnelere adlarını sorar, yeni sesler ve ritimler oluşturur, bir şey yarattığı zaman onu bitirmeden önce adlandırmaz (Argun, 2004). Yaratıcılık hayatın ilk yıllarında özellikle annenin bebeği ile oynadığı oyunlarla başlar. Yaratıcı davranışın ortaya çıkıp gelişmesinde en büyük rolü, bebeğin anne veya yerini tutan kişiyle olan ilişkisi oynar ve bu dönemde taklit önemli bir yer tutar. Çocuklar doğdukları andan itibaren duydukları sesleri, gördükleri hareketleri ve daha sonra da bazı değerleri taklit ederler. Çocuğun taklit repertuarı zamanla gelişir. Oyunlarında yetişkinlerin konuşma tarzlarını, davranışlarını, mimiklerini model almaya başlar. Önceleri çevresindeki kişileri taklit etmeye başlayan yaratıcı etkinlikler zamanla kendi dünyasını oluşturmaya ve hayal gücünü geliştirmeye, çevreden gördüklerini de ekleyerek gelişmeye devam eder. (Ömeroğlu ve Turla, 2001, s.5).

Yeni doğan bir bebek, duyu organlarını kullanarak çevreyi tanımaya başlar. Böylece dış dünyayı tanımaya ve dünyaya uyum sağlamaya çalışır. Önceleri nesnelere ağzına alarak onları bu yolla ayırt etmeye çalışır. Elleri ve kasları geliştikçe dokunma duygusunu kullanarak çevreyi tanır. Bu nedenle, duyu organlarının uyarılması ve tüm duyu organlarının bir arada eşgüdüm içinde kullanılmasının sağlanması, çocuğun eğitimine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu nedenle yaratıcılığın geliştirilmesinde önemli rolü olan duyu organlarının bebeklikten itibaren uyarılması, ortam düzenlenmesi gereklidir (Ömeroğlu ve Turla, 2001, s.6).

Birinci yaş. Birinci yaşındaki bir çocuk etrafındaki materyallere daha tam anlamıyla egemen değildir. Vurma, el çırpma, eşyaları atma gibi bazı basit devinimsel oyunları vardır. Çocuğun boya ile ilk uğraşısı, onu üstüne başına, eline bulaştırmak şeklinde olur. Bu dönemde çocuk dokunabildiği, tadabildiği ve görebildiği her şeyi deneme ihtiyacı duyar. Doğumdan iki yaşına kadar olan dönemde çocuk, duyu organları yoluyla çevreyi keşfetmeye devam eder. Merak üst düzeydedir. Çevreye konulan materyallerin zenginliği onun ileriki yıllardaki merak duygusunu ve hayal gücünü destekleyecektir. Özellikle dilin etkili kullanılmaya başlanmasıyla hayal dünyasında başka yeni anlamlar oluşacaktır. Hayali oyunlar,

hayali kahramanlar çocuğun dünyasını zenginleştirir. Bu dönemde yaratıcılığın gelişimine; kısa oyunlarla, büyük bloklarla, oyuncak bebek ve benzeri materyallerle etkileşime geçmesi sağlanarak destek verilebilir (Argun, 2004, s.47).

İkinci yaş. Bu dönemde çocuk, gördüğü resim, fotoğraf, televizyondaki bir görüntü hakkında ilgisi doğrultusunda bir şeyler anlatmaya başlar. Bazen kalem bazen de fırça ile resim yapar. Ancak çizgiler organize değildir. Her yöne doğru olabilir. Resim yaptığı mekânı sınırsız kullanır. Kâğıdın altı-üstü, ya da sağı-solu arasında ayırım yapmaz. Kendisi için önemli olan olayları çizgilerle ifade etmeye çalışır. Ayrıca kendisi için önemli olan olayları, merakla beklemekte, günlük rutin işleri önceden tahmin edebilmektedir. Dokunma, tatma ve görme yoluyla her şeyi denemeye heveslidir. Çok meraklıdır. Fakat merakını kendine özgü yollarla ifade edebilir. Bu dönemde yaratıcılığın gelişimi pek çok yollarla uyarılabilir. Hayal gücü, basit oyunlar, büyük bloklar ve oyun kurucu malzemelerle harekete geçirilebilir. Bu dönemde anne-babalara çocuklarıyla basit sözel oyunlar oynamaları ve çocuklarının yarattıkları şeylere verdikleri isimleri aynen kabul etmeleri tavsiye edilebilir (Argun, 2004, s.47-48).

Üçüncü yaş. Üç yaş ile birlikte çocuğun kas gelişimine paralel olarak, yaratıcı etkinliklerin kontrol altına alındığı görülür. Etkinlikler daha amaçlı ve istemli yapılır. Çocuk yaptığı işten büyük zevk alır ve onun için önemli olan sonuç değil süreci yaşamaktır. Önemli olan kendini ifade etmektir. Çocuk bu dönemde dünyayı, yaşantılarının sözel ve hayali oyunlarla tekrarı sayesinde öğrenmektedir. Bu dönemde dikkat süresi kısa olduğundan yönlendirilmediği takdirde, yaptığı etkinlikler sık sık değişmektedir. Bağımsızlık duygusu gelişen çocuk her şeyi kendisi yapmak ister. Böylece çocuğun kendine güveni artar. Çocuklar bir yandan yaşadığı dünyayı kendisine özgü yollarla keşfederken dünyaya uyum sağlamayı da öğrenmektedir. Ancak bunları yaparken anne babaları bunaltan sorular sorarlar. Çevreye olan merakı devam eder. Bazı korku verici yaşantılar, yeni keşiflerde bulunmasını engelleyebilir. Bu dönemde çocuklara yapılandırılmış oyuncaklardan çok hayal güçlerini harekete geçirebilecek değişik şekiller oluşturabilecekleri bloklar veya tuz seramiği, oyun hamuru gibi ucu açık materyaller verilebilir. Ebeveynler, içinde yaşadıkları dünyayı çocuklarıyla beraber keşfedebilmelidirler. Onları, çevrelerinde özgür keşiflerde bulunabilmeleri için cesaretlendirmelidirler (Argun, 2004, s.48).

Dördüncü yaş. 4–6 yaş dönemi çocukta yaratıcılığın etkin başladığı bir dönemdir. Bu dönemde daha önce rutin işleri yapmaktan ve bildiği oyunları oynamaktan hoşlanan çocuk, ilk defa plan yapma becerisini kazanmaktadır. Çocuk merakı sayesinde doğruları ve yanlışları öğrenmektedir. İlişkilerin nedenlerini anlayamasa bile olaylar arasında ilişki kurabilmektedir. Yetişkinler gibi kalem ve fırçayı tutabilir. Bazı ayrıntılarla da olsa nesnelere belirtmeye başlar. Kendisi için önemli olan bazı ayrıntıları çok büyük çizer. Bu dönemde önemli olan, çocuğun görmüş olduğu ve tanıyıp bildiği şeylerle kullanacağı materyaller arasında çağrışım yoluyla bir ilişki kurabilmesidir.

Ligon (1957) iki-dört yaşlarında olan çocuklar için hayati öneme sahip oyuncakların, yaratıcılığın gelişimindeki önemini vurgulamışlardır. Hazır yapılmış oyuncakların yerine blokların veya bir hamur topağının, daha çok imgelem gücünü harekete geçirebileceğine işaret etmişlerdir. Ayrıca yetişkinlerin bu yaştaki çocuklarla, doğal süreçleri birlikte gözlemelerinin yararlı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Örneğin tomurcuklanan çiçekler, büyüyen fideler, yavru kediler ve sonbaharın güzel renkli yaprakları gözlemlenebilir. Ebeveynler bazı işleri çocuğun kendi başına yapmasına teşvik etmelidirler. Çocuklar bazı işleri can sıkacak kadar yavaş yapsalar bile özellikle sabırlı olmaları gerekir. Yetişkinler, çocuğun keşfettiği ve yarattığı şeylerden memnun oldukça, onun dürtülerini teşvik ederler (Öncü, 1989; Turla, 2007, s.20).

Çocuklar İki-dört yaşları arasındayken kültürel sembolleri öğrenir ve çocukların kelime hazinesi süratle gelişir. Bu dönemde çocuklar dilin öğrenilmesiyle birlikte birçok soru sormaya başlar. Ebeveynler çocukların sorularına onların seviyelerine uygun cevaplar vererek onların çevrelerini anlamlarına ve yaratıcılıklarının gelişmesine katkıda bulunurlar. Bu dönemde taklit etme yeteneği ve düşüncelerini ifade ederken hayal gücünü kullanmaları engellenmemelidir. Ebeveynler çocuklarıyla yaşadıkları dünyayı beraberce keşfedebilmelidirler (Argun, 2004, s.49).

Beşinci yaş. 5–6 yaşlar arasında çocuk bir sanatçı gibi yaratıcı olmakta ve sembollerle oynamaktan zevk almaktadır. Çocuk hikâyeler üretmekte, resimler yapmakta ve çeşitli yaşam şekillerini dramatize etmektedir (Yıldız, 2000, s.41). Bu dönemde çocuklar hayali oyunlarında pek çok rolü denemektedir. Böylece diğer insanların duygu ve duyumsamalarının farkına varabilir ve kendi davranışlarının başkalarını nasıl etkileyeceğini düşünmeye başlarlar. Empati davranışı gelişmeye başlarlar. Sözel oyunlardaki yeni deneyimler ve yaratıcı sanatlar yoluyla kendilerine

güvenlerini arttırabilirler. Bu dönemde çocuk plan yapma becerisini daha da geliştirir. İlişkilerin nedenlerini anlamasa bile olaylar arasında ilişki kurar. Çocukların yarattıkları ürünler yetişkin standartlarıyla karşılaştırılmamalıdır. Bu dönemde ana-baba ve öğretmenler çocukların fikirlerine göre onları değerlendirmeli ve bu fikirlerden yararlanmalıdırlar (Albayrak, Çağdaş ve Cantekinler, 2003).

Bağımsızlık duygusunun gelişmesiyle birlikte kendi yeteneklerini daha iyi tanımaya başlamaları çocukların kendilerine olan güvenlerini arttırmaktadır. Her şeyi öğrenmek isteyen bu dönem çocuğu sık sık soru sorar. Yetişkin çocuğun merak duygularını gidermelidir. Özellikle çocukların bu dönemde keşiflerde bulunması yönünde cesaretlendirilmelidir. Hayal gücünü geliştirici oyunların, oyuncakların, kitapların, televizyonun önemi büyüktür. Dramatize oyunlara, sanatsal etkinliklere, müzik, dans gibi faaliyetlere yer verilerek yaratıcılığı desteklenmelidir (Argun, 2004, s.49-50).

Altıncı yaş. Beş-yedi yaşları arasında çocuk yaratıcı bir sanatkâr gibidir. Yaratıcılığın en aktif olduğu dönemdir. Kültürel sembolleri kendi düşündüğü ve hissettiği biçimde formüle eder. Hikâyeler yaratır, resimler çizer, çeşitli yaşam biçimlerini dramatize eder. Bu yaş dönemindeki çocuklar kendi yetenekleriyle kendi kişiliklerini yaratmaya başlamaktadırlar. Daha önce kendini başkalarından farklı görmezken, bu yaşlarda kendini ayrı bir kişi, başkalarını da ayrı kişiler olarak görmeye başlar. Başkalarının söylediklerini ve yaptıklarını dikkate alır. Kendi planlarını, korkularını, ihtiyaç ve beklentilerini tartışır. Çocuğun iletişimindeki gelişme onun bu fonksiyonunu kolaylaştırır. Çocuk bu dönemde kendi kişiliğini şekillendirmeye başlamıştır. Bu dönemde çocukların kişilik yapısı ortaya çıkmaya başlar (Argun, 2004, s.50-51).

Yaratıcılığın Desteklenmesi

Yaratıcılık, insanın başarılı olması için en önemli özelliklerindedir. Taylor'a göre, yaratıcı davranışlar yalnızca bilimsel gelişmeyi değil genelde toplumları önemli ölçüde etkiler. İnsanlardaki yaratıcı gücü tanıyan, geliştiren uluslar çok avantajlı durumlara ulaşabilirler. Bu nedenle ailede ve okulda yaratıcılığın gelişmesine olanak sağlayacak ortamların hazırlanmasına özen göstermeli ve yaratıcılığın geliştirilebileceği unutulmamalıdır. Yaratıcılık potansiyeli herkeste vardır ve istenirse geliştirilebilir, aksi halde geriler (Harmanlı, 2002 s.231).

Yaratıcılığın Desteklenmesinde Ailenin Rolü

Aile, çocuğun doğum öncesi dönemde başlayan ve doğumu ile birlikte devam eden gelişiminde ve özellikle de kritik dönem olan 0-6 yaş sürecinde en önemli faktörlerden biridir. Zira bu dönemde çocukların en fazla etkileşimde bulunduğu kişiler aile bireyleridir. En temel özellikleri, alışkanlık ve becerileri ya ebeveynlerini model alarak ya da onların rehberliğinde edinmeleridir. Doğumu takip eden günlerden başlayarak anne-babalar, bebekleri ile kurdukları duygusal ilişki ile onların hayatındaki en önemli unsur olmaya başlar. Sergiledikleri ana-baba davranışları ile de bebeklerini toplumsal yaşama hazırlar (Ünüvar, 2008, s.1). Yaratıcılığın temellerinin atıldığı en temel kurum ailedir. Bu yüzden ailenin çocuğun üzerinde etkisi çok büyüktür. Çocuk küçük yaşlardan itibaren çevresinde olup bitenleri merak eder ve bitip tükenmeyen sorularını aile bireyelerine yöneltir, hayal kurar ve kurduğu hayalleri hayata geçirmek isterler. Bu duruma olumlu yaklaşan aileler, yaratıcılığı desteklerken, çocuklara denemeler için sınır koyan, fantezilerine müdahale eden ailelerse çocukların merakının sönmesine neden olurlar. Entelektüel aile ortamlarına sahip çocukların, yaratıcılık düzeyini yükseltecek birçok bilginin sağlanabileceği materyallerle doludur. Renkli ve çeşitlilik içinde geçen çocuklukta, anne ve babaların çevreyi keşfetme, bazı yenilik ve fikirleri deneme, karar verme gibi konularda olağanüstü bir serbestlik tanımaları çocukların yaratıcılıklarının gelişmesine ön ayak olur (Çoban, 1999).

Çocuk üzerinde en etkin kurum ailedir. Paylaşılan çok özel yaşantılar çocuğun gelişiminin temelini oluşturur. Her ailenin kendine özgü bir kültür yapısı vardır. Bu kültürel oluşum içinde yeni çocuklar yetişmektedir. Bu güne kadar yapılan çalışmalar ana baba tutumlarının çocukların gelişimleri üzerinde son derece etkili olduğunu vurgulamıştır (Yıldız ve Şener, 2007, s.28).

Çocuğun yaratıcılığını açığa çıkarıp destekleme işlemi, okuldan önce ailede başlatılmalı ve yük aile tarafından paylaşılmalıdır. Aile içinde, çocuk yaşına uygun bir şekilde karar verme yeteneğini elde ederken çevresine ve doğaya duyarlılık kazanır. Değişik çözümlerle karşılaşması, kendisine esneklikle beraber sorun çözme ve sağlıklı karar vermeyi de benimsetecektir. Başka bir deyişle çocuk, tüm duyularından bilinçli olarak yararlanır, güveni artarken de iç dünyası zenginleşir (Yavuzer, 1999, s.114).

İlk yaşlardan itibaren anne babanın çocuğuyla oyun oynaması, onu dinlemesi, onunla arkadaşlık etmesi, ona hikâye anlatması, okuması, çocuğun yaratıcılığını

destekler. Buna ilaveten hayal gücünü özgürce kullanarak hikâye anlatmasına olanak vermesi, hayali oyunlarında onu gereken materyallerle desteklemesi, yaratıcılığa yönelik oyuncakları seçmesi yaratıcılığın gelişmesi açısından önemlidir (Oğuzkan, Demiral ve Tür, 2001, s.15).

Aile çocuğa sadece satın aldığı oyuncakları ya da diğer malzemeleri sunmakla yetinmemelidir. Evdeki ve çevresindeki materyalleri kullanarak da yeni ürünler yaratmasını teşvik etmelidir. Bunun için evde atık olarak nitelendirilebilecek materyaller çocuğa oyun malzemeleri olarak sunulmalıdır. Bu materyaller; plastik kutular ve şişeler, kapaklar, tuvalet kâğıdı ruloları, renkli dergi sayfaları, artık kumaş ve yün parçaları, eski giysiler, kuruyemiş kabukları, büyük boy boncuklar, düğmeler vb. olabilir (Argun, 2004, s.155).

Doğduğu andan itibaren bebeğin yeni tanıştığı çevreyle uyumu aile bireylerince sağlanır. Bu uyum sürecinde çocuk ile etkileşimi daha yoğun olan anne, daha etkindir. Bu nedenle bebek ne kadar küçük olursa olsun annenin çocuğuyla oynaması, ona dokunması, onu sesli ve sessiz uyaranlarla tanıştırmayı sağlanmalıdır. Küçük ses taklitleri yaparak, ona şarkı, ninni söylemesi ve sesli uyaranlar vermesi sağlanmalıdır. Değişik dokularda ve renklerde kumaş toplamalı, dolgu bebekler ve mobiller hazırlanmalıdır. Bebek büyüdükçe ona ait eşya ve oyuncaklarının bulunduğu tehlikelerden uzak oynamaya ve yaratmaya elverişli bir fiziksel çevre düzenlenmelidir. Seçilecek oyuncaklar onun duyularına hitap etmelidir. Yaş ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır. Yapılandırılmış oyuncaklar yerine kendi kendine yapıp bozarak, takarak, üst üste koyarak oynayabileceği ve yeni ürünler yaratabileceği nitelikte olmalıdır. Oyunlarında sadece anne değil, babası, büyük kardeşleri ve diğer aile üyeleri de rol almalıdır. Ona yapılmış hazır örnekler sunmak yerine gerektiği yerde yol göstermek şeklinde küçük yardımlarda bulunularak etkinliği desteklenmeli, olumlu model olunmalıdır. Çocuklara gereken zaman verilip oyunlarını bitirmeleri sağlanmalıdır (Ömeroğlu ve Turla, 2001).

Yeni bir şeyler tasarlamak, hayal etmek yaratmanın ilk adımıdır. Bu yüzden hayal kurmanın desteklenmesi, hatta ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte hayaller kurması gerekmektedir. Bu yenilikçi düşünceye temel oluşturacağı gibi, çocukların yetişkin olduklarında da bu özelliklerini kullanarak hayatla ilgili motivasyonlarını yüksek tutmalarına yardımcı olabilir. Hikâye okurken başını, sonunu, devamını tahmin etmesini istemek, bildik eşyalar üzerinden "sence bu başka bir şey olsa ne olurdu?" gibi soru cevap oyunları oynamak, sosyal durumlarda bulunduğu çözüm yollarına

"başka ne yapabilirsin?" gibi alternatif üretmesini sağlamak, bireysel çabasıyla ortaya koyduğu "yarattığı" ürünü, etkinliği desteklemek önemlidir (Akaygün, 2005).

Aileler yaratıcılığı nasıl destekleyebilirler. Aileler çocuklara aşağıda tavsiye edilen şekillerde davranırlarsa çocuklarının gelişimlerini ve yaratıcılıklarını olumlu yönde destekleyebilirler:

- Çocuğun gelişme çağı düzeyindeki yetenek ve marifetlerine göre çocuğa çekici gelecek uyarıcı bir çevre sağlayın. Değişik malzemeler, kitaplar ve oyunları sağlayıp bu materyaller ile deneyim sağlayarak, çocuğun ilerlemesinin ve ürün geliştirmesinin güçlendirilmesi yoluyla aileler çocuğu, keşfetme yoluyla yeni yöntemler bulmaya cesaretlendirebilirler.
- Çocuğu yeni ve olağandışı olanla deneyim yaşaması için cesaretlendirin. Çocuğun soruları ve yaptığı gözlemlerle ilgili yorumlarını dinleyin. Çocuğun ne gözlediğini, çocuktan dinlediklerinizi onun sözcükleriyle tekrar ederek onu nitelikli bir şekilde dinlediğinizi gösterin. Çocuğun deneyimi ile ilgili daha ileri sorular sorarak hem anlattıklarını açık hale getirin ve hem de bir ileriki safhaya taşıyarak yaratıcılığını daha fazla açığa çıkarmasına yardım edin. Bu birlikte keşfetme sürecinden yeni sorular ve gözlemler ortaya çıkabilir.
- Gevşeyin ve çocuğunuzla birlikte yaratıcı sürecin keyfini çıkarın. Sürekli olarak beklenen çıktılara uymaya yönlendirilen çocuklar, yaratıcı düşüncenin gelişmesi için gerekli unsurlar olan, güven ve kendiliğinden olma özelliklerini kaybederler.
- Çocuğun gayretlerine saygı gösteriniz ve çocukların işi iyi yapacak yeteneğe sahip olduklarını bilmelerini sağlayın. Çocukların düşüncelerinin ortaya çıkan sonuçlarıyla, başa çıkabilmeleri için hem özgürlüğe hem de sorumluluğa sahip olmalarını sağlayın.
- Çocuğunuzun değişik kültürlerle, deneyimlerle, insanlarla ve düşünme yöntemleriyle tanışmasını sağlayın. Onların bir problem hakkında değişik düşünme yöntemleri olabileceğini görmelerine izin verin. Çocukların kendi yaş düzeylerindeki yetenek ve beklentileri seviyesinde yeni deneyimler yaşamaları için cesaretlendirin.
- Yaşam deneyimi zevklerinin ve yenilikçi düşünme sürecini takdir eden gönüllülüklerin bir örneğini kurun. Kendi sanatsal, bilimsel, yaratıcılık, mesleki veya hobisel deneyimlerinizi çocuğunuzla paylaşın. Sizin gayretiniz, seviniz coşturucu olabilir ve sizin de heyecan duyarak içinde bulunduğunuz bir efora olan heyecanınız ve bağlılığınız çocuk tarafından değerlendirilecektir.

- Model ısrarı. Çocuğunuzu sürecin her aşamasında cesaretlendirerek ve çocuğun kendi güçlü ve zayıf yanlarını anlamasına yardımcı olarak, bir proje tamamlamaya tesvit edin (Ceylan, 2008).

Yaratıcılığın Desteklenmesinde Öğretmenin Rolü

Çocuğun, ailesinden sonra karşılaşacağı ilk sosyal ortam olan okulda, öğretmen önemli bir faktördür. Çocukların yaşama dair yeni deneyimler edinmesinde ve hayata hazırlanmalarında rehberlik eden kişidir. Bu rehberlik sürecinde öğretmenin çocukların yaratıcılıklarını ortaya koyabilecekleri düzenlemeler yapması ve yaratıcılığı desteklemesi önemlidir. Yaratıcılığı destekleyecek ve geliştirecek olan öğretmenlerin yaratıcı olmaları beklenir. Yaratıcılıktan uzak bir öğretmenin yaratıcılığı kazandırması düşünülenemez. Öğretmen, yaratıcı etkinlikler sergileyerek öğrencilerine yaratıcılık konusunda model olabilmelidir. Yaratıcılığın öğeleri olan orijinallik, esneklik, akıcılık, anlamlandırma, çok yönlü düşünme, birleştirme gibi kavramların ne anlama geldiğini ve örneklerini kavramalıdır. Böylece bu bilgiyi kullanarak çocuklarda yaratıcılığı geliştirebilecek bir öğrenmeye kılavuzluk edebilir ve kendisi de yaratıcı bir model olabilir (Senemoğlu, 2009).

Yaratıcı düşünme ve problem çözme, rahat, eğlenceli, keyifli, zaman baskısında uzak bir ortamda gerçekleşir. O halde öğretmen, öğrenciler için baskıdan uzak, eğlenceli keyif aldıkları, rahat bir öğretme-öğrenme ortamı hazırlayabilmelidir (Senemoğlu, 2009).

Okulöncesi dönemden başlayarak gelişen yaratıcılık, çocuğun ileriki yaşamını etkilemektedir. Bu nedenle bu dönemlerde çocuğun yakın çevresini oluşturan yetişkinlere (anne, baba, öğretmen) büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumluluğu toplum içindeki her ferdin yüklenmesi gerekir. Çocuğun yaşama ve üst öğrenime hazırlanmasında etkin olan eğitim programlarının, çocuğun temel gelişimleri göz önünde bulundurularak en etkin ve yaygın biçimde düzenlenmesi çocukların ve toplumların geleceği açısından büyük bir önem taşımaktadır (Karadağ, 1997, s.109).

Çağdaş eğitim sistemi her bireyde, potansiyel gizil yetenek ve güçlerin olduğunu kabul eder. Bu noktada kendine bu gizil yetenek ve güçleri keşfedip geliştirmeyi görev edinir. Bu nedenle okul öncesi dönemden başlayarak, çocuklarda yaratıcılık evrelerine karşılık oluşturacak bir yol izleyerek çocukların, merak gözlem ve icat yeteneklerini geliştirmek gerekir.

Çocukların yaratıcı güçlerinin geliştirilmesi, okulöncesi eğitiminin amaçlarından biridir. İlk çocukluk döneminde, her çocukta az veya çok bir yaratıcılık gizilgücü vardır ve bunu harekete geçirmek için eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Yaratıcılık eğitimi açısından önemli olan bu gücün geliştirilebilir olduğudur (Yılmaz, 1990, s.14).

Özellikle okulöncesi dönemdeki çocukların temel ihtiyaçlarının giderilmesi arasında, yaratıcılığı ve estetik duygusunu geliştirebilmek için temiz, düzenli bir ortam yaratmak, sanat etkinliklerine katılmasına ve onları izlemesine yardımcı olmak da yer almalıdır. Argun (2004) çocuğun yaratıcılığını geliştirmek için şunların yapılmasını önermektedir:

- Sınıf ortamında aşırı kısıtlayıcı ve cezalandırıcı olmak yaratıcılığı söndürür. Bu nedenle aşırı baskıcı ve engelleyici olmamak gerekir.
- Modelin taklit edilmesi istenmemelidir.
- Çok fazla eleştiri yapmamak gerekir.
- Çocuk, ürünü oluşturma yönünde zorlanmamalıdır.
- Oluşturulan ürün değersiz görülmemelidir.
- Alay edilmemelidir.
- Çocuğa çok fazla müdahale edilmemelidir.
- Çocuk aşırı koruma altına alınmamalıdır.
- Özgürce hareket edebilecekleri, aşırı müdahale ve korumanın olmadığı, yetişkinlerin belirlediği doğru ya da yanlış cevapların bulunmadığı, öğrenmeyi teşvik edici, güven duymayı sağlayacak sıcak ve sevgi dolu bir öğrenme atmosferi yaratılmalıdır.
- Çocuğun ilgi alanları tespit edilmelidir.
- Çocuğa beceri düzeyine uygun materyaller sunulmalıdır.
- Beş duyusunu kullanarak materyalin tüm özelliklerini algılama olanağı sağlanmalıdır (renk, şekil, koku... gibi özellikler)
- Çocuk kendi başarısını fark etmesi için ödüllendirilmelidir. Oluşturulan ürün ne olursa olsun değerinin olduğunu hissettirmek gerekir.
- Çocuktan gelebilecek olağandışı sorulara ve fikirlere saygı duyulmalıdır.
- Araştırma ve inceleme olanağının bulunduğu her durumu en iyi şekilde kullanmak ve zevk alarak katılımı desteklemek önemlidir.
- Ailelere rehberlik edilerek okulda yapılan etkinlikler ev ortamında da sürdürülmesi sağlanmalıdır.

Yaratıcı bir etkinlik kendiliğinden oluşmaz. Yaratıcılık cesaretlendirme ve yol gösterme aracılığı ile yaşam biçimi hâlini alan, sürekli bir yöntemdir. Doğuştan getirilen bir yetenek olan yaratıcılık öğrenilebilecek bir özellik değil desteklenip, geliştirilecek bir yetidir. Doğumdan itibaren uygun bir fiziksel çevre, çocuğa göre hazırlanmış destekleyici bir program ve bu alanda özenle yetiştirilmiş personelle bu yeti geliştirilebilir (Ömeroğlu ve Turla, 2001).

Öğretmenler yaratıcılığı nasıl destekleyebilirler. Okulöncesi dönemde kendini ifade etme yolları olan resim yapma, yaratıcı hareketler, hikâye, dramatisasyon esnasında çocuk yaratıcılığının en yüksek aşamasına ulaşır (Ömeroğlu, 1990). Okul öncesi eğitim kurumlarında bu etkinliklere sık yer verilmesi ve çocukların yaratıcılıklarını sınırlayıcı davranışlardan sakınılması önemlidir.

- Yaratıcı soruları kullanılmalıdır. Çocukların daha yaratıcı düşüncelerine yardımcı olmanın bir yolu onlardan bir şeyleri daha iyi hale getirebilmek için onları nasıl değiştirebileceklerini sormaktır. (Eğer daha tatlı olsaydı neler daha lezzetli olurdu? Eğer daha hızlı veya daha yavaş olsaydı neler daha eğlenceli olurdu? Eğer o geriye gitseydi neler daha ilginç olurdu?. “Eğer söyle olsaydı ne olurdu” diye sorun. (Eğer tüm arabalar gitseydi ne olurdu? Eğer herkes aynı elbiseleri giyseydi ne olurdu? Eğer hiç kimse evini temizlemese ne olurdu?. “Kaç değişik şekilde yapılır?” diye sorun. (Bir düğme kaç değişik şekilde kullanılabilir? .Bir tel kaç değişik şekilde kullanılabilir ?)
- Yaratıcı oyunları kullanılmalıdır. “Lideri Takip Et” ve benzeri etkinlikler çocuğun yaratıcı hareketler konusunda düşünmesini ve kendi hareketlerini tekrar eden diğerlerini ödüllendirme deneyimini teşvik edecektir. Çocuğun kendi yeteneklerini kullanarak bir şeyler inşa veya düzenleyebileceği bloklar, çamur, kum, kil ve su gibi basit malzemeleri kullanın.
- Devam eden öykü kavramını kullanın. Birisi hikâyeyi başlatsın, her biri ona bir şeyler katsın. Bir hikâye okuyun ve onu canlandırın. Bir konuyu canlandırabilmek için kuklalardan faydalanmanız yararlı olacaktır.
- Yeni düşünceler yaratmak için ipuçları ve destekler kullanılmalıdır. (Hayvan Karakteri Oyunu – Çocuk bir kraker seçer, ona bakar ve daha sonra onu yer. Daha sonra birkaç dakikalığına o hayvan haline gelir. Hayvanın nasıl hareket ettiği ve eylemde bulunduğunu oynamak için yaratıcı hareketleri kullanın.)
- Çocukların diğer insanların bakış açılarını görebilmeleri ve diğer insanların duygularını keşfedebilmeleri için rol yapmayı. (Aile mutlulukları, simülasyon oyunları ve okul durumları) kullanın. Çocuklara, resimlerde gördükleri insanları

tanımlamalarını, resimdeki kişilerin nasıl hissedebileceklerini veya düşünebileceklerini tanımlamalarını isteyin (Yıldız ve Şener, 2007 s.27).

Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Öğretmen Tutumları Neler Olmalı?

Okul öncesi dönemdeki çocukların ilişkide buldukları yetişkinlerin başında önce anne babalar sonra da öğretmenler yer almaktadır. Bu yetişkinlerin çocukların yetişmesinde büyük ölçüde rolleri vardır. Okulöncesi öğretmenlerinin, çocukların her türlü ihtiyaçlarını doyuracak donanımda olması gerekir. Çünkü çocuklar kendilerini güvende hissetmeye, çevrelerinde kabul görmeye gereksinim duyarlar. Okul öncesi eğitim kurumlarında okul öncesi öğretmenleri ve çocuklar günün bir bölümünü birlikte geçirirler. Okuldaki birliktelik esnasında çocuğun kendini güvende ve bir gruba ait hissedebileceği ortamın öğretmen tarafından hazırlanması gerekir. Öğretmen çocuğun yaptığı etkinliklere tamamen aktif olarak katılmamalı, ona yön gösterici olmalıdır. Çocuğun düşüncelerini dikkatlice dinlemeli ve onun düşüncelerine saygı duymalıdır ki bu sayede çocuk kendi görüş ve düşüncelerinin de önemli olduğunu hissedebilsin ve açığa çıkarabilsin (Emir, 2004).

Yaratıcı öğretmen; problem çözen, uyum sağlayan, malzeme ve değişik fikirleri sınıfa getirerek öğrencilerin ihtiyaçlarını değişik açılardan da karşılayabilen kişidir. Öğrencileri için sürekli değişik etkinlikler hazırlayabilen, öğrencileri yaratıcı olmaya teşvik ederek, çocuğun yaratıcı olabileceğini göstermesine izin veren bireydir. Yaratıcı öğretmen, etkinliği zevkli hale getirebilmek için araç-gereç ve diğer malzemeleri değişik şekillerde kullanarak sıkıcı sınıf atmosferini daha cazip hale getirir. Bu sayede öğrencilerin yaratıcılığının gelişmesine olanak sağladığı gibi onların öğrenme isteğini de arttırabilir (Kara, 2007).

Yaratıcılık konusundaki tartışmaların odak noktasını anne-baba tutumlarının yanı sıra öğretmen tutumları da oluşturmaktadır. Bazı öğretmen tutumları çocuktaki yaratıcı düşünceleri, davranışları olumlu etkilerken; bazılarının ise olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır.

Yaratıcılığı olumlu yönde etkileyen öğretmen tutumları şunlardır;

1. Çocukları birey olarak kabul etme ve onların özel ilgi, yetenek ve diğer özelliklerini objektif ve doğru olarak tanıma.
2. Onları özgür olmaya özendirme.
3. Onların yaratıcı düşüncelerini ödüllendirme.
4. Onlardaki gizli kalmış yaratıcı yetenekleri ortaya çıkarıcı metodları kullanma.

5.Onların saçma, garip, akıl almaz gibi görünen yaratıcı düşüncelerine değer verme.

6.Yaratıcı çocukların arkadaşları tarafından kabullerini sağlama (Zembar, 1999 s.116).

Yaratıcılığın Engelleri

Yaratıcılık, çocukluktan itibaren farkında olarak ya da farkında olmadan çeşitli şekillerde engellenmektedir. Ailede, okulda ya da arkadaş çevresinde gülünç duruma düşme, kabul görememe, alay edilme, grup dışında kalma gibi korkularla yaratıcı düşünmeye ket vurulmuş, yaratıcı kişilikler köreltilmiştir. Farklı olana karşı tepkilerin olması, belki de aykırılıkların kolay benimsenememesi, yaratıcılığı engelleyen önemli etmenlerden biridir. Bireyin kendi kişisel rahatına olan düşkünlüğü ise, temelden yaratıcılığa karşı gelen bir etmen oluşturmaktadır (San, 2004).

Yaratıcılığı engellediği düşünülen durumları; bireysel, aileye ilişkin, okula ve öğretmene ilişkin durumlar olmak üzere üç ana başlık altında inceleyebiliriz. Kişinin kendisine yönelik algısı, utangaç ve içine kapanıklığı, alışkanlıkları, yanlış anlaşılma korkusu yaratıcı düşüncesini engellemektedir. Ailede anne ve babaların çocuklarını büyütürken sergiledikleri anne-baba tutumları yaratıcılığı engelleyebilmektedir. Çocuğun, günün büyük bir bölümünü geçirdiği sosyal çevresi olan okul ve bu okuldaki davranışları üzerinde etkili olan öğretmen, okulun fiziksel koşulları, öğretmenlerin tutumları ve eğitim programının uygulanma biçimi de yaratıcılığı engelleyici olabilmektedir. Yaratıcılığı engellediği düşünülen durumlar;

- Çeşitli malzemelerin değişik amaçlarla kullanılmasına olanak verilmemesi,
- Çocuğun beğenilmeme ve sosyal kabul görmeme gibi yanlış bir tavırla yetiştirilmesi,
- Çocuğun her ortamda kendiliğinden oluşan öğrenme fırsatlarından yararlandırılmayışı,
- Çocuklarla yeterince ilgilenilmemesi, tartışılıp konuşulmaması, izlenimlerinin anlatılmasına olanak tanınmaması,
- Taklitçilik ve kopyacılık yapmaya yöneltecek davranışların gösterilmesi,
- Çocuklara araştırma olanaklarının verilmemesi ve ilgi alanlarının sınırlandırılması,
- Çocuğun merak güdüsünün uyarılmaması ve düşünmeye yöneltilmemesi,
- Çevresinin ve kendisinin duygu ve düşüncelerinin farkına vardırılamaması,
- Çocuğun içtenlik ve doğallığının kısıtlanması,
- Çocuğun sıkı bir disiplin altında tutulması,

- Çocuğun iç ve dış uyaranlara kapalı tutulması,
- Çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmayan etkinliklere sokulması,
- Faaliyet seçiminde basitten karmaşığa, somuttan soyuta doğru hareket edilmeyişi,
- Çocuğa bol materyal verilmemesi,
- Çocuğun içsel özgürlükten yoksun olması,
- Çocuğun kendi kişisel rahatına düşkün olması,
- Çocukların yarış içine sokulması (Gönen, 1998, s.13-14; Argun, 2004, s.70).
- Çocuğun soru sormasının ve deneyim yapmasının engellenmesi,
- Çocuklara cinsiyetlerine uygun etkinlikler seçme konusunda baskı yapılması,
- Çocuğa başarılı olma ve istenen sonuçları elde etme konusunda baskı yapılması,
- Çocuğa mutsuz, fazla ciddi ve yapılandırılmış bir ortam sunulması (Sükan, 1983,s.28; Argun, 2004, s.71),
- Sadece mantıksal düşünceye dayanan eğitim sistemi ve bireysel gelişmeye önem verilmemesi,
- Çabuk yargılama ve sonuca gitme eğilimi (Yıldırım, 2002, s.48; Argun, 2004, s.71),
- Çocuğun kendini tanımaması,
- Çocuğun eksikliklerini ve fazlalıklarını bilmemesi,
- Çocuğun bilgiye nasıl ulaşacağını bilememesi,
- Ezberciliğe dayanan eğitim ve öğretim ortamı
- Çocuğun yaşamını yeterince anlamlandıramamış olması,
- Çocuğun kendisini ifade yetisinin gelişmemiş olması,
- Çocuğun rahatına düşkün olması
- Çocuğun kendisini yeterince özgür hissetmemesi,
- İlgilendiği konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması,
- Çocuğun kendisini güvende hissetmemesi,
- Çocuğun yenilgiye uğramaktan, alay edilmekten ve yanlış anlaşılmaktan korkması,
- Aşırı mükemmeliyetçi yetiştirilmesi (Sungur, 1997; Argun, 2004, s.71),
- Çocuğun belli bir otoriteye bağlı olması (De Bono, 1992, s.132-164; Argun, 2004, s.71),
- Her problemin tek bir çözümü olabileceği fikrinin uyandırılması,
- Çocuğun olayların oluşumu hakkındaki merakının anlamsız bulunması,
- Değişik fikirler öne süren bir çocuğun, aptalca ve saçma sapan davranmakla suçlanması,
- Hayalci çocuğun, gerçeğe davet edilmesi,

- Çocuğun, soru sormasının kısıtlanması ya da soru sorma cesaretlerinin kırılması,
- Çocukların, özgün oluşlarının garip karşılanması,
- Beceriksizliğe karşı tolerans gösterilmesi.
- Çocuklara şablon çizimler vererek, onlardan içlerini boyamalarının istenmesi,
- Öğretmenin kendi beğeni tarzında ürünler yaptırması ve kendi beğeni tarzını çocuklara empoze etmesi (dayatması),
- Öğretmenin çocuğa gereğinden fazla yönerge vermesi,
- Yaratıcılığını ifade etmesi için çocuğa yeterli zaman vermemek.
- Yukarıda sıralanan düşünce, tutum ve önyargılar yaratıcılığı engellemektedir (Argun, 2004, s.69–72).

Yıldırım (2002; 48) yaratıcılığı engelleyen faktörlere şu örneklerin verilebileceğini ifade etmektedir:

- Olayları çok dar bir sınıra hapsederek farklı bakış açısı ve boyutları görememek veya tam tersine konuya çok geniş sınırlar içinde ele alarak dikkati toplayamamak.
- Sadece mantıksal düşünmeye dayanan eğitim sistemi.
- Çabucak yargılama veya sonuca gitme eğilimi.
- Belirsizliğe veya düzensizliğe tahammül edememek.
- Aşırı baskı veya bunun tam tersine disipline olmamak. Baskı ve öz disiplini birbirine karıştırmak.
- Aşırı ciddiyet göstermek hayal gücü, mizah veya hobileri, küçümsemek.
- “Bilimsellik” adına sevgi veya hoşgörüyü küçümsemek.
- Özgüven eksikliği, farklılığı göze alamamak.
- İş veya yaşamda tek taraflı uzmanlaşma.
- Olayları veya kavramlı zihinde canlandıramamak.
- Farklılığa tahammül edemeyen bir aile, iş veya sosyal ortam.
- Dikkatli dağıtan veya iç karartan fiziksel ortamlar

Wilson (2010), evde ve okulda yaratıcılığın engellerini şu şekilde sıralamıştır:

- Çocukları oynarken, bir işle uğraşırken sürekli gözleme ya da yanlarında durma.
- Çocukların yaptıkları hakkında sürekli yorum yapma
- Onları aşırı övme ve ödüllendirme
- Çocuklar arasında rekabet ortamı oluşturma. Onların gelişim süreçlerini görmezden gelip en üste doğru yönlendirme
- Çocukları denetim altına alıp bir şeyin nasıl yapılacağını söyleme.

- Kendi buluşlarını ortaya çıkarmalarına izin vermeme
- Yaratıcı deney ve buluşları yapmalarına kesin bir dille karşı olma
- Onlara kesin yollar gösterme, sürekli olarak yapacaklarını tekrar etme

Bireysel Engeller

Bireysel engeller, insanların kendi önlerine koydukları engeller olup, tanınmaları daha güç olan engellerdir. Utangaçlık, içine kapanıklık, alışkanlıklarımız, adetler, yanlış anlaşılma gibi bireysel engellerdir. Bu engelleri kişi bilinçli veya bilinçsiz olarak kendi yaratır. Bireysel engellere örnek olarak, belli bir üslubu benimsemek ya da tek bir geçerli yanıt olduğu inancına saplanmak, muhafazakarlık ya da hep beklenen yanıtı verme eğilimi, aşıkara olanı sorgulamaktan kaçınma verilebilir (Rawlinson, 1995, s.25, çev. Değirmen, O).

Lambert (1988), yaratıcılığı engelleyen bireysel faktörleri şöyle sıralamaktadır:

- Kendine güvensizlik
- Hata yapma ve eleştirme korkusu
- Mükemmeli isteme ve uyumculuk
- Engellerden korkma
- Bir konu üzerinde yoğunlaşma ve sabırla çalışma güçlüğü
- Bilişsel çelişkilere direnç
- Kimlik duygusundan doğan savunma mekanizmaları (Sungur, 1997, s.275).

Yaratıcılık algısal ve duygusal olmak üzere sınıflandırılabilir. Özellikle yetişkinlerde algısal ve duygusal özelliklerin yaratıcılığı engellediği gözlenebilir. Bu algısal ve duygusal engeller kısaca bireysel adı altında toplanabilir (Ülgen, 1990).

Duygusal engeller. Utangaçlık, yanlış yapma korkusu, belirsizliklere karşı hoşgörü yetersizliği ve aşırı öz eleştiri kişinin yaratıcılığını engeller (Rıza, 1999).

Bunların dışındaki duygusal engeller:

- Kendini aptal yerine koya veya hata yapma
- Düşünmede esnekliğin olmayışı
- İlk akla gelen görüşü hemen kabul etme
- Hemen başarıya ulaşmak için üst düzeyde güdülenme
- Bir problemi tamamlama ve test etmede dürtü azlığı
- İşe bir çözüm getirmede dürtü azlığı (Ülgen, 1990, s.15).

Birçok şeyden duyduğumuz korku da bizi yaratıcı olmaktan alıkoyar. Bunlar: Hata yapma, aptalca görünme, eleştirilme, üzücü gelenekler, çizgi dışına çıkma, risk

alma, birey olma, farklı olmadır (Alder, 2004). Bazen de engelleyici, olumsuz gibi görülen olgular, yaratıcılık için yararlı olabilmektedir (Ülgen, 1990).

Algısal engeller. Adetler, problemlerin önemli olan öğelerini tanımada başarısızlığa yol açabilir (Rıza, 1999). Bunlar:

- Problemi ayırmada güçlük
- Problemi gereğinden fazla daraltmanın oluşturduğu güçlük
- Terimleri tanımadaki yetersizlik
- Gözlemlerde, duyuların hepsini kullanmadaki başarısızlık
- Uzak ilişkileri görmeye güçlük
- Açık bir değerlendirmede güçlük
- Neden ve etki arasındaki değerlendirmedeki güçlük (Ülgen, 1990, s.15).

Aileye İlişkin Engeller

Her çocuk yaratıcıdır fakat aileler buna istemeyerek de olsa engelleyebilir. Aile bunu çocuk gelişim evresinde iken bir şeyi yapmanın doğru yolunu ona göstererek yapar. Çünkü çocuk doğru yolu öğrendiğinde bir daha başka yol aramaz.

Çocuğun doğumdan sonra ilk etkileşimlerini geçirdiği sosyal ortam olan aile, çocukta yaratıcılığın gelişimi ve ortaya konmasında çok etkilidir. Hatta denebilir ki okuldan daha etkilidir. Çünkü birey ilk şeklini ailede almaktadır. Ebeveynler, zaman zaman çocuktaki yaratıcılığın ortaya çıkmasını engelleyen tutumlar sergilerler. Bencuya (2009), ailelerin, yaratıcılığı engelleyen davranışlarını şu şekilde sıralamaktadır:

- Çocuğun oyunlarına müdahale etmek,
- Çocuğun yaptığı resim vb. faaliyetleri eleştirerek "Doğrusu budur." demek,
- Çocuğun hayal dünyasıyla alay etmek, onu küçümsemek,
- Çocuğu hiç yeteneği olmayan bir yöne zorlamak, bu konuda ona baskı yapmak,
- Çocuğu yaptıklarından dolayı sürekli eleştirmek ve onu doğrular- yanlışlar dünyasına hapsedmek,
- Çocuğu belli kalıplara sokmaya çalışmak.

Toplumumuzda çocuk eğitimi; geleneksel, kontrol ve otoritenin üst düzeyde tutulduğu, sevgi vermek ve eğitmek adına çocuğun birçok hareketinin ve davranışının anne baba tarafından yönlendirildiği düzeyden ne yazık ki henüz kurtulamamıştır. Türkiye'de yapılan araştırmaların sonucunda geleneksel çocuk

eğitiminin, çevreye uyumu, otoriteye kayıtsız şartsız saygıyı ve büyüklerle koşulsuz uyumu desteklediği görülmektedir. Bunun yanı sıra ana babaların çocuklarına karşı tutumları, çocukların yaratıcılıklarını farklı yönlerde etkilemektedir. Bazı tutumlar yaratıcılığı desteklerken bazı tutumlar yaratıcılığı engellemektedir. Yapılan araştırmalara göre; aşırı koruyucu tutum, aşırı baskıcı ve otoriter tutum, aşırı hoşgörölü ve şımartıcı tutum, yetkici tutum yaratıcılığı engellerken demokratik tutum ise yaratıcılığı desteklemektedir. Yaratıcılık özgür, bağımsız, kendine güvenen, baskıdan uzak ortamlarda gelişir. Utanma, şiddet, başkalarına bağımlı, başarıya korkusu olan ortamlarda ise gelişmez. Ana babaların çeşitli tutumları ve bu tutumların yaratıcılıkla olan ilişkileri aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

Aşırı koruyucu tutum. Anne babanın çocuğu aşırı koruması, çocuğa gerektiğinden fazla özen göstermesi sonucunda çocuk, başka insanlara aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan ve duygusal anlamda kırıklıkları olan bir birey haline gelebilir (Yavuzer, 1999).

Anne babalar tabi ki çocuklarını korumak ve kontrol etmek zorundadırlar. Ancak bu koruma ve kontrol, kendi yaşamında çocuğun da bir takım şeyleri kontrol etmesini engelleyecek düzeyde olmamalıdır. Şayet bu şekilde olmazsa, çocuk kendisini olayların kontrolünde hissedemediği için yeni görevleri denemeye açık olamaz ve hayatındaki zor durumlara dayanıklılık gösteremez (Navaro, 1989).

Aşırı koruyucu aile tutumlarında her an yardımına koşacak birinin olduğunu hisseden çocuk, birçok şeyi başkalarından bekleyeceği için yaratıcılığı ön plana çıkamayacak ve farkında olmadan engellenmiş olacaktır (Öztunç, 1999).

Aşırı baskıcı ve otoriter tutum. Aşırı baskıcı ve otoriter tutum içerisinde olan ana babalar, çocukların kurallara sıkı sıkıya uymasını ve çocuğun kendilerine boyun eğmesini bekler. Eğer çocuğun davranış, hareket, inanç ya da tutumları, ana babanın doğrularıyla çatışırsa, zora ve cezaya başvururlar. Çocukla sözel iletişime izin vermezler, çocuk onların her istediğine uymak durumundadır. Çocuğun haklarının en aza indirildiğini gözlemlediğimiz bu tür tutumlar gösteren ana babaların kimi dayak, ayıplama, suçlama veya korkutmayı tercih ederken kimi de sert bakışlarla istediğini sağlar. Bu sebeplerden çocuk, her yaptığı iste yanlış yapma korkusunu taşır. Bu tutumlar karşısında pısırıklaşan, sessizleşen ve başkalarının etkisi altında kolayca kalabilen çocukların yaratıcı olmaları da beklenemez. Çünkü

çocuktaki yaratıcı düşünme yeteneğinin harekete geçebilmesi için ortamın baskıdan uzak olması gerekmektedir (Öztunç, 1999).

Tutarsız tutum. Bazı anne babalar çocuklarının eğitimleri konusunda aralarında görüş farklılıkları yaşamaktadır. Yani çocuğa karşı birinin hoşgörülü davrandığı davranış, diğerine göre bir ceza verme sebebi olabilir. Bu davranışlar anne babanın, çocuğa karşı tutarsız bir tutum içerisinde olduğunu gösterir. Bu tutum sergilendiği bir ailede yetişen çocuk, hangi şartlar karşısında nasıl davranacağını bilemez. Bu durum sonucunda çocuklarda dengesiz ve kararsız davranışlar, bazı iç çatışmalar ve huzursuzluklar oluşabilir (Öztunç, 1999).

Tutarsız bir anne babaya sahip çocuklar hayal güçleriyle oluşturdukları hikâyeleri ailelerine anlatamazlar. Yaptıkları resimleri gösteremezler. Herhangi bir konu üzerinde açıkça fikir beyanında bulunamazlar. Bunların sebebi ise çocuğun bu davranışları sonucunda ödül mü yoksa ceza mı alacağını bilememesidir. Bu tutum altında gelişen çocuklar, birtakım yaratıcı özelliklere sahip olsa bile bu özelliğini zamanla yitirir.

Aşırı hoşgörülü ve şımartıcı tutum. Aşırı hoşgörülü ve şımartıcı bir tutum sergilenen aile ortamında yetişen çocuk, zamanla ailede söz sahibi olan tek kişi halini alır ve çocuğun isteklerine diğer aile bireyleri kayıtsız şartsız uyarlar. Çocuğun dengesiz bir ortam ve abartılmış bir sevgi gösterisi içinde büyümesi, onun gelecekte doyumsuz bir birey haline gelmesine neden olabilmektedir (Yavuzer, 1999).

Yapılan çeşitli araştırmalar sonucunda bu türde tutum sergilenen bir aile ortamında yetişen çocukların çoğunluğunun, ihtiyaçlarının başkaları tarafından karşılanacağı beklentisi içinde oldukları gözlenmiştir. Kendi ihtiyaçlarını karşılamayan, ihtiyaçlarının karşılanmasını daima başkalarından bekleyen çocuklar, yeni şeyler üretme ihtiyacı hissetmez çünkü onun yerine bu işi yapacak kişiler mevcuttur ve kişilere bağımlı oldukları için o çocuklarda yaratıcı düşünce yeteneğinin gelişmesi beklenemez (Öztunç, 1999).

Yetkinci tutum. Yetkinci anne babalar çocuktan, başarılı olması için aşırı bir beklenti içinde olup, çocuklarını sık sık başka çocuklarla kıyaslamaktan çekinmez, onların diğer çocuklardan daha başarılı olmasını ister ve çocuktan yaşına, gelişim düzeyine, yeteneklerine uygun olmayan beklentiler içine girerler. Bu tarz bir tutum

sergileyen anne babaların çocukları eğer anne babaların beklentilerine cevap verebilecek yeteneğe sahipse, çocuk fazla sorun yaşamaz. Fakat eğer bu yeteneğe sahip değilse çocuk kendisinin yetersiz, başarısız, yeteneksiz olduğunu düşünür ve bu yüzen kendine ilişkin olumsuz algılamalar içine girer. Bu olumsuz algılamalar çocukta düşük benlik saygısına neden olur (Çağdaş ve Seçer, 2002). Kendisine güveni olmayan, sürekli başarıma korkusu içinde yaşayan, yeteneksiz olduğunu düşünen çocuklar yaratıcı fikirlere sahip olsalar da bu fikirlerini ortaya koymaktan çekinirler.

Demokratik tutum. Demokratik bir tutum içinde olan anne baba çocuğa içten ve koşulsuz bir sevgi duyar. Çocuğun ilgi ve gereksinimlerine duyarlı olmakla birlikte çocuğun kendini tanıması ve kendini gerçekleştirme için gerekli ortamı hazırlar. Çocuğu yaşına uygun bir takım kararları alması için teşvik eder, ihtiyaç duyduğu fırsat ve imkânları elde etme aşamasında çocuğa rehberlik yapar. Demokratik ana babalar, çocuğu reddederek ona karşı ilgisiz davranmak yerine çocuğun kendileriyle karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan olumlu bir ilişki kurmasına yardımcı olurlar (Savran ve Kuşin, 1994; Duru, 1995). Bu tutumu benimseyen anne babalar çocuklarının kendine güvenen, yaratıcı, sosyal yönden gelişmiş bir birey olmasına yardımcı olurlar. Böyle bir aile ortamında büyüyen çocuklar daha bağımsız, kendi haklarını korumasını bilen, dengeli ve uyumlu bir kişilik yapısı geliştirebilirler (Çağdaş ve Seçer, 2002).

Okula ve Öğretmene İlişkin Engeller

Fiziksel koşulların rolü. Fiziksel koşullar hakkında akla ilk gelen, sınıf düzenlemesinin çocuğa göre olması gerektiğidir. Sınıf, çocukların sayısına uygun büyüklükte, çocuğun ilgisini çeken, hoşlanabileceği ve bir günlük etkinlikleri sırasında tüm köşeler ve sanat etkinliklerinden yararlanabileceği bir düzende olmalıdır. Köşeler renk, şekil, doku, çizgi olara estetik özellikler taşınmalıdır. Fazla kalıpcı düzenlemelerden kaçınılmalıdır (Ömeroğlu ve Turla, 2001). Sınıfın sıcaklık derecesi normal, aydınlık ve havadar olmalı, ortam sağlık kurallarına uygun olmalıdır. Derin havuzlar, kırık camlar, bozulmuş oyuncaklar, çok güneş alan ve yazın çok sıcak olan ortamlar, sık sık bozulan kaloriferler, kesilen ışık ve sular, eğitim ortamının düzenini bozacaktır (Yıldız ve Şener, 2007).

Bahçe araç gereçlerinin de yaratıcılığı desteklediği göz önünde bulundurularak okulöncesi eğitim kurumlarında mutlaka çocuğa uygun, tek başına veya grup

halinde oyunlar planlayıp oynayabileceği araç gereçlerin bulunduğu bir bahçe planlanmalıdır (Ömeroğlu ve Turla, 2001).

Yaratıcı düşünme ve problem çözme, rahat, eğlenceli, keyifli, zaman baskısından uzak bir ortamda gerçekleşir. O halde öğretmen, öğrenciler için baskıdan uzak, eğlenceli keyif aldıkları, rahat bir öğretme-öğrenme ortamı hazırlayabilmelidir (Senemoğlu, 2009).

Okulöncesi eğitim programının rolü. Programlar eğitimin yol haritalarıdır. Bu sebeple eğitimde kazandırılmak istenenler programların içerisine yerleştirilmelidir. Yaratıcılık eğitimi günümüzde programlar içerisinde yer almamaktadır. Belki bazı aktiviteler yaratıcılığı destekler durumdadır ama yaratıcılığa ihtiyaç bu kadar çokken bu yeterli değildir.

Çocukların ilgilerini, gelişim özelliklerini merkeze alan, öğrencinin etkinliğine, araştırıcılığına problem çözmeye önem veren, öğrenci kararlarını ön plana çıkaran bir program, çocuğun yaratıcılığını besler (Senemoğlu, 2009).

Yaratıcı bireyleri yetiştirmede eğitim programları çok önemlidir. Teknolojide olan değişimler doğal olarak eğitim programlarındaki değişimi de beraberinde getirmektedir. Çağdaş eğitim, okulöncesi dönemden başlayarak çocuğun düşüncelerini merak etme, gözlem, buluş yeteneklerini geliştirme amacını taşır (Ömeroğlu ve Turla, 2001).

Okulöncesi eğitim programlarını hazırlarken çocuğun yaratıcılığa teşvik edilebilmesi için bazı özelliklere dikkat edilmesi gerekir. Bu özellikleri aşağıdaki şekilde açıklanabilir (Ömeroğlu ve Turla, 2001):

- Program, çocukların yaş, gelişim düzeyi, ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanmalı,
- Program, fiziksel koşullar ve çevre şartları göz önünde bulundurularak planlanmalı,
- Program, esnek olmalı ve gerektiğinde değişiklikler yapılabilir,
- Eğitim ortamı, çocukların aynı anda farklı faaliyetlerde bulunacakları dikkate alınarak düzenlenmeli,
- Program, çocukları araştırmalara ve denemeye yöneltici olmalı,
- Programda yer alan etkinlikler çocukların günlük hayatlarıyla ilişki kurabilmelerine yardımcı nitelikte olmalı,

- Program uygulandıktan sonra, varılan sonuçların belirlenmesi için değerlendirilme yapılmalıdır.

Yaratıcı sanat deneyimleri okulöncesi eğitim müfredatının gerekli bölümlerinden biridir. Bu deneyimlerle çocuklar, farklı tekniklerle kendilerini ifade ederken birçok materyal imkânı bulurlar. Ancak yaratıcı deneyimler hemen oluşmamakla birlikte, dikkatli bir planlama gerektirir. Yaratıcı etkinliklerde çocuklara, düşünce ve fikirlerini açıkça ifade edebilmelerini sağlayacak sorular sorulmalıdır (Mayesky, 1990).

Okul öncesi eğitimin temel amacının eğitimde konu yığınınından, bilgi kazanımından çok, öğrencilerin yeteneklerini ortaya koymak ve çocukların gelişimlerini desteklemek olduğu düşünüldüğünde, bu dönemde verilen eğitimin, yaratıcılık gelişimi açısından iyi bir fırsat olduğu anlaşılmaktadır (Yazar, 2007, s. 42)

Öğretmenin rolü. Okulöncesi eğitim kurumlarında göre yapan öğretmenler, iyi bir gözlemci olmalı ve çocukların gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak, çocukta düşünce zenginliği ve yaratıcılığın gelişimini destekleyecek etkinlikleri öğretim sürecinde kullanarak, çocuğun yaratıcılığının gelişimine destek olması gerekmektedir (Harris, 2000; Isenberg ve Jalongo, 1993; Beaty, 2000, akt: Kara, 2007).

Yenilmez ve Yolcu (2007), öğretmenin sergilediği bir takım davranışların ve öğretmen özelliklerinin, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişmesini engelleyebileceğini söylemişlerdir.

Yaratıcılığın gelişmesini engelleyen öğretmen özelliklerini;

- Öğrencinin cesaretini kırma,
- Güvensizlik,
- Aşırı eleştiren,
- Davranışlarında bir uçtan, diğerine gidip gelen,
- Heyecanlı olmayan,
- Düz okumayı vurgulayan,
- Dogmatik ve katı,
- Alanla ilişkisini sürdürmeyen, genelde yetersiz, dar ilgileri olan,
- Sınıf dışında tartışma ve konuşma yeteneği olmayan

şeklinde sıralamışlardır.

Kuşkusuz öğretmen ve öğretmenin çocuklara karşı olan tutumları, çocukların yaratıcılığının gelişmesinde en önemli faktörlerden birisidir. Öğretmenler yaratıcılık

becerilerini öğrenir ve bu becerilerin sürekli farkında olursa yaratıcı bireyler yetiştirebilir. Yaratıcılığı olumsuz yönde etkileyen öğretmen tutumları ise şunlardır;

- Tutarsız ve güvensiz olma.
- Aşırı eleştirici, alaycı tutum.
- Duygusal olarak heyecanlardan yoksun olma.
- Aşırı kuralcı ve otoriter tutum.
- Öğretim metotlarını kullanmada klasik metotlara, kalıplaşmış bilgilere aşırı bağlılık.
- Ezberciliği teşvik eden, esnek olmayan tutum.
- Kız ve erkekleri farklı eğitme.
- Materyallerle oynamaya, onları araştırmaya izin vermeyiş.
- Çocukların fantezilerine değer vermeyiş.
- Bir iş sonunda elde edilen ürünlerin çocuğun bir işi yaparken gösterdiği efor ve izlediği süreçten daha değerli sayılması (Zembar, 1999 s.116).

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Okulöncesiyle İlgili Araştırmalar

Amabile ve Gitomer (1984), "Çocukların (artistik) yaratıcılıklarında materyal seçme fırsatı verilmesinin etkisini" incelemişlerdir. Çalışma malzemelerini kendi seçen çocukların yaratıcılık düzeylerinin, çalışma malzemeleri öğretmen tarafından verilen çocuklara oranla yaratıcılık düzeylerinin önemli derecede yüksek olduğu bulgusunu elde etmişlerdir.

Roni Tower (1985), tarafından yapılan araştırmada "Okulöncesi çocukların hayal güçleri" üzerine yapmıştır. 6 yaş grubu 43 çocuk üzerinde yaptığı araştırmalarda yaratıcı çocukların diğerlerine göre daha neşeli, canlı, daha kolay adapte olduklarını, sınırlı olmadıklarını ve korkmadıkları bulgularını elde etmiştir. (Singer ve Singer, 1998, s.99).

Yılmaz (1990), "Okulöncesi eğitim kurumlarında yaratıcı etkinliklerin çocukların yaratıcılıkları üzerindeki etkisini" incelemiştir. Araştırmacı inceleme sonucunda açık hava, müzik, elişi ve oyun etkinliklerinin yaratıcılık üzerinde etkili olduğunu bulmuştur.

Ömeroğlu (1990), "Anaokuluna giden 5-6 yaşındaki çocukların sözel yaratıcılıklarının gelişimine yaratıcı drama eğitiminin etkisi"ni belirlemeye çalışmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen değerler deney ve kontrol grubunun puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Deney grubu lehine gözlenen fark, drama eğitiminin etkisi olarak düşünülmüştür.

Mangır ve Aral (1990), “Anaokuluna ve anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların yaratıcılığını etkileyen bazı etmenleri” incelemişlerdir. Araştırma sonunda çocukların yaratıcılık boyutları arasında olumlu yönde ilişki olduğu görülmüştür. Anne-baba eğitiminin ve ailenin çalışıp çalışmamasının yaratıcılık boyutlarında etkili olmadığı, sadece anaokuluna devam eden çocukların anne eğitimiyle akıcılık boyutu arasında olumsuz bir ilişki olduğu görülmüştür. Cinsiyetler ve anaokulu ve anasınıfı arasında yaratıcılık boyutları yönünden önemli bir fark bulunamamıştır.

Gehlbach (1991), “Oyun, Piaget ve yaratıcılık” adlı çalışmasında, oyun sırasında çocukların yaratıcılığını geliştirecek oyun alanı tasarlamasında bazı pratik öneriler formüle etmeyi amaçlamıştır. Araştırma bulgularında çocuğun oyun içindeki yaratıcılığını, ilişki ve etkileşimi artıracak amaçlı ve bilinçli çevre düzenlemesi yoluyla geliştirmenin mümkün olacağı sonucuna varmıştır.

Beauchamp, Karnes ve Johnson (1993), “Okulöncesinde yaratıcılık ve zeka” adlı çalışmasında 496 okulöncesi üstün yetenekli çocukla çalışarak yaratıcılık ve zekâ arasındaki ilişkiyi incelemişler ve zekâ ile yaratıcılık arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır.

Aydın (1993), “Ankara il merkezinde bulunan özel ve resmi kurumlara bağlı okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş grubu çocuklarının kavram eğitiminde yaratıcılık potansiyellerini ve dönüştürebilirliklerini değerlendirmiştir”. Araştırmada uygulanan eğitim programının niteliği ile çocukların yaratıcılık potansiyelleri ve dönüştürebilirlikleri arasında önemli bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bununla beraber çocukların sosyoekonomik düzeyleri ile yaratıcılık potansiyelleri arasında bir ilişki gözlenmiş; okulöncesi dönemde kız çocuklarının erkek çocuklara oranla daha yüksek yaratıcı potansiyele sahip oldukları belirlenmiştir.

Yılmaz (1997)’ın, “Erken Çocukluk Gelişiminde Anne-Çocuk Eğitim Programının çocukların yaratıcılıklarının gelişmesine etki” düzeyini ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışma sonucunda “Anne-Çocuk Eğitim Programına” katılan çocuklarda

yaratıcılık alt testlerinin; Akıcılık, Esneklik, Özgünlük ve Zenginleştirme puanlarında program sonrasında, artış gözlenmiştir.

Hennessey ve Amabile (1998), “Hikaye anlatmanın bir yöntem olarak çocukların sözel yaratıcılıklarına etkisini” incelemiştir. Araştırmada; yaratıcılığı geliştirmede “hikâye anlatma”nın etkili olduğu, yaşın ise etkili olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Kurtuluş (1999), tarafından yapılan araştırmada “Okulöncesi kurumuna devam eden beş-altı yaş grubu çocuklarına yaratıcı etkinlikler yoluyla kavram (zaman kavramı) öğretilmesi” incelemiştir. Araştırmada; uygulanan program sonucunda yaratıcı etkinlikler yoluyla çocukların kavram öğrenmelerinin daha kolay ve daha kalıcı olduğu bulunmuştur.

Pagani, Jalbert, Laponte ve Hebert (2003), “Düşük gelir grubuna sahip ailelerin çocuklarının okulöncesi eğitim alıp almamasının yaratıcı düşünme becerilerine üzerine etkisini” incelemiştir. Yaratıcı düşünme becerileri bakımından okulöncesi eğitim alan çocukların sorulara daha az zamanda ve daha çabuk cevap verdikleri, buna karşılık okulöncesi eğitim almayan çocukların cevaplarının daha geleneksel olduğu, farklı ve yaratıcı çözüm yolları kullanmada diğerleri kadar atak olmadıkları tespit edilmiştir.

Sezgin (2004), “Okulöncesi eğitime devam eden 5–6 yaş çocuklarının yaratıcı düşüncelerine çeşitli değişkenlerin etkisini” incelenmiştir. Çocukların anne-baba eğitim seviyeleri ile yaratıcılığın akıcılık, esneklik, özgünlük, detaylara girme boyutu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulgusunu elde etmiştir.

Serhatlıoğlu (2006) araştırmasında, “Televizyon programlarının okulöncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının zihin ve dil gelişimini etkileme biçimlerine yönelik öğretmen ve veli görüşlerini” incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, anne babanın eğitim düzeyi ve ailenin aylık gelir tutarı yükseldikçe çocukların zihin ve dil becerileri kazanma düzeyinin de yükseldiğini saptanmıştır.

Bayrakçı (2007), “Okulöncesi dönemde yaratıcı drama etkinliklerinin iletişim becerilerinin gelişmesi üzerindeki etkisini” incelemiştir. Araştırma sonucunda; okulöncesi dönemdeki öğrencilerin, iletişim becerilerini geliştirmede yaratıcı drama

uygulamalarının ve programda yer alan diğer etkinliklerin etkili olduğu sonucuna varmıştır.

Yazar (2007), “1914-2006 okulöncesi eğitim programlarında yaratıcılığın nasıl ele alındığını incelemiştir”. 2006 okulöncesi eğitim programında yaratıcılığın, programın temel özelliği olarak benimsendiğini tespit etmiştir. Aynı zamanda yaratıcılık hakkında açıklayıcı bilgilere yer verildiği görülmüştür. Yaratıcılığı destekleyen oyuncak ve materyaller ile yaratıcılıkla ilgili dikkat edilecek noktaların belirtildiğini belirlemiştir.

Ceylan (2008) yaptığı çalışmada, “Okulöncesi dönemdeki çocukların bilişsel tempoları ile yaratıcılık düzeyleri” arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre; okulöncesi eğitime devam eden çocukların KRISP Testinde süre ve hata sonuçlarına göre bilişsel tempolarının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Çocukların bilişsel tempoları ile cinsiyetleri arasında bir ilişki çıkmazken yaşları ile süre arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Anne eğitimi ile süre, baba eğitimi ile hata ve süre arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocukların yaratıcılık düzeylerinin akıcılık boyutu dışında çok yüksek olmadığı, anne-baba eğitim seviyesi ile yaratıcılık arasında da anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

Vong (2008) yaptığı çalışmada “Yaratıcılığı geliştirme ve topluma tanıtılması için yapılan değişiklikleri” incelemiştir. Bu çerçevede ilk olarak eğitim bürokrasisinin yaratıcılık hakkında bildiri ve dokümanlar yayınladığı, daha sonra anaokulundan başlayarak yaratıcı aktivitelerin müfredat içerisinde yapılandırıldığı bulgusunu elde etmiştir. Ayrıca eğitim kurumlarının bazılarında öğretmenlerin yaratıcılık konusundaki yetersizlikleri nedeni ile programın uygulanmadığı, öğretmenlerin, hükümetin ve ailelerin yaratıcılık ve yaratıcılığın gelişmesi konusunda hem fikir olmadığı ortaya konmuştur.

Atay (2009), “Okulöncesi çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların yaratıcılık düzeylerinin belirlenmesi ve çocukların yaratıcılığında yaş, cinsiyet ve ebeveyn eğitim durumlarının etkisini” ve yaratıcılığın boyutları olan akıcılık, esneklik, orijinallik ve zenginleştirme ile arasında bir ilişki bulunup bulunmadığını incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre; çocukların anne babalarının eğitim durumları ile akıcılık ve zenginleştirme puanları arasında anlamlı fark çıkmamakla beraber esneklik ve orijinallik puanları arasında da anlamlı farklar ortaya çıkmamıştır.

Özler (2009) yaptığı çalışmada, “Anaokulu öğretmenleri tarafından çocuklara yaptırılan görsel sanat etkinliklerini yaratıcılık açısından değerlendirilmesini” incelemiştir. Araştırma bulgularına göre; anaokulu öğretmenleri tarafından çocuklara yaptırılan görsel sanat etkinliklerinin, çocukların yaratıcılıklarının gelişimini desteklemediği, kopya, şablon, taklit çalışmaların yoğun olarak yaptırıldığı, bunun da yalnızca el becerisini geliştirmeye ve de çocukların boş zamanlarını değerlendirmelerine yönelik etkinlikler olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yaşar (2009), “Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerine drama eğitiminin etkisini” İncelenmiştir. Okulöncesi eğitimi alan çocukların yaratıcı düşünme puanlarının okul öncesi eğitimi almamış çocukların puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu bulgusunu elde etmiştir. Ayrıca, çocukların cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı bulgusu da elde edilmiştir.

Warner ve Myers (2010), “Yaratıcı sınıf: yaratıcılığı kolaylaştırmasında uzay ve mekanın rolü” adlı yaptıkları çalışmada yaratıcılığın gelişmesini etkileyecek sınıf ortamında dekorasyon, ortamın aydınlatılması, ortamın rengi, ortamda bulunan mobilyalar, ortamda bulunan kaynak çeşidi, duyu organlarına hitap eden değişkenler, öğrenci sayısı etmenlerinin etkili olduğunu belirtmektedirler.

İlköğretimle İlgili Araştırmalar

Mangır ve Aral (1991), “Alt ve üst ekonomik düzeydeki dokuz yaş çocuklarının yaratıcılıklarını etkileyen bazı faktörleri inceleyen” araştırmalarında, deneklerin baba yaşlarının, yaratıcılığın akıcılık, esneklik ve detaylara girme boyutları üzerinde etkisinin önemli olduğunu bulmuşlardır. Elli yaşın üstünde ve yirmi dokuz yaşın altındaki babaların çocukları, yaratıcılık boyutlarından en düşük puanları alırken, otuz-kırk dokuz yaş grubundaki babaların çocuklarının ise en yüksek puanları aldıkları belirlenmiştir.

Öztunç (1999), “Yaratıcı düşünme üzerine ailenin etkisi” adlı yaptığı çalışmada, ilköğretim okulu 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin yaratıcı düşünme yetenekleri, ailelerin eğitim ve ekonomik durumları ile çocuklarına karşı tutumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre ailelerin gelirleri ve anne-babanın eğitim seviyesi yükseldikçe çocukların yaratıcılıklarının da arttığı, çocuğun fikrine destek veren ve onlarla ilgilenen, getirdiği projeleri destekleyen ve yol

gösteren ailelerin bu tutumlarının çocukların yaratıcı düşünme yeteneğini geliştiren önemli etkenler olduğu tespit edilmiştir.

Sümbül (2002), “Yaratıcılık ve Birey” adlı kitabında yaratıcı özelliklerin çoğunun, bireyin duyuşsal özellikleri, özellikle de motivasyonu ile ilgili olduğunu belirtmektedir. Yaratıcılığın, ortamını bulduğu zaman gelişebileceğini sınıf ortamında uygun teknikleri kullanarak yaratıcı problem çözmenin geliştirilebileceğini belirtmektedir.

Yıldız, Özkan ve Çetingöz (2003), tarafından yapılan araştırmada “Okulöncesi eğitim alan ve almayan 7-8 yaş grubu çocuklarda yaratıcı potansiyeli” incelemiştir. Araştırma sonucunda; okulöncesi eğitimi alan çocukların almayanlara göre, üst sosyoekonomik düzeyde öğrenim gören çocukların orta ve alt düzeyde olanlara göre yaratıcı potansiyellerinin anlamlı derecede farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların cinsiyetleri ile yaratıcılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Ailelerle İlgili Araştırmalar

Dinçer (1993), “Anaokuluna devam eden 5 yaş grubu çocukların anne-baba tutumları ile yaratıcı düşünceleri arasındaki ilişkiyi” incelemiştir. Araştırma sonucunda; aile tutumları ve yaratıcılık arasında güçlü bir ilişki bulunamamıştır.

Kemple ve Nissenberg (2000), “Okulöncesi eğitim yaratıcılığı besler: aileler bunun bir parçasıdır” adlı araştırmalarında ailesel faktörlerin yaratıcılık üzerine etkisini incelemiştir. Ailenin çocuğu reddetmesinin ve çocuk üzerinde baskı oluşturmasının çocuğun yaratıcılığını olumsuz etkilediğini, bu konuda öğretmenlerin ailelere evde yaratıcılığın geliştirilmesi konusunda yardımcı olmaları gerektiğini vurgulamışlardır.

Cinel (2006) araştırmasında, “Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 3-6 yaş çocuğu olan anne-babaların oyuncak ve oyun materyalleri hakkındaki görüşlerini” incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda alt sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynler ve üst sosyo ekonomik düzeydeki eğitim seviyesi düşük olan ebeveynler, oyuncuğu, çocuğu mutlu etmek, ödüllendirmek, boş zamanını değerlendirmek ve çocuğu eğlendirmek, oyalamak amacıyla alınan oyun malzemeleri olarak tanımlamaktadırlar. Üst sosyo ekonomik düzeydeki anne babalar ise özellikle eğitim seviyesi yüksek olan ebeveynler oyuncuğu çocuğun gelişimini, hayal gücünü ve yaratıcılığını artıran oyun malzemesi olarak tanımlamaktadırlar.

Öğretmenlerle İlgili Araştırmalar

Cengizhan (1997), “Üniversite öğretim elemanlarının yaratıcılık kapasitelerinin değerlendirilmesi” üzerinde yaptığı çalışmada, yaratıcılığın, cinsiyet, yaş ve kıdem değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Sarı (1998) tarafından “Lise yöneticilerinin yaratıcılıkları” üzerine yapılan araştırmada ise kadın yöneticilerin erkek yöneticilere oranla daha yaratıcı oldukları bulunmuştur.

Çoban (1999), “Yöneticilerin yaratıcılık düzeyleri ile liderlik tarzları arasındaki ilişkiyi” incelediği araştırmasında, yöneticilerin yaratıcılık düzeylerinin çok düşük olduğunu ve yöneticilerin yaratıcılıklarının cinsiyete, yaşa ve medeni duruma göre farklılık göstermediği bulgusunu elde etmiştir. Ayrıca, yaratıcılıkta çalışma yılının önemli bir faktör olmadığı bulgusu da elde edilmiştir.

Genç (2000), “Öğretmenlerde denetim odağının problem çözmeye yönelik yaratıcılıklarıyla ilişkisi” konulu araştırmasında, cinsiyet, medeni durum, yaş ve kıdem değişkenlerine göre yaratıcılık puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna varmıştır.

Çetingöz (2002), “Okulöncesi öğretmenliği 1., 2. ve 3. sınıf öğrencilerinin yaratıcı düşünme becerilerini incelediği” çalışmanın sonuçlarına göre, okulöncesi eğitim almanın ve anne ve babanın eğitim düzeyinin yüksek olmasının yaratıcılık düzeyini arttırdığı, genel olarak farklı ve özgün olanı yaratma açısından öğrencilerin desteğe ihtiyacı olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Broinowski (2002) tarafından yapılan araştırmada, “Okulöncesi eğitim programının kalitesi ve öğretmenlerin yaratıcılık düzeylerini” incelemiştir. Bu çalışmanın sonunda okulöncesi öğretmenin sahip olduğu sezgi ve hayal gücü ile çocukların yaratıcılığı ve hayal gücü arasında ayrıca kaliteli bir okulöncesi eğitim programı arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eğitimin yaratıcılık yeteneğinin çocukların eğitim hayatını zenginleştirmede en önemli faktör olduğu görülmüştür.

Kara (2007), “Okulöncesi dönemde 5-6 yaş grubu çocukların yaratıcılık düzeylerini etkileyen faktörlere ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemeyi” amaçlamıştır.

Çalışmanın sonucunda çocuğun yaratıcılığını geliştiren en önemli çevresel etkenin “çocuğa oyun ortamı sağlanması”, okul ile ilgili etkenin “etkinliklerde çeşitli malzemelerin kullanılması”, aile ile ilgili etkenin “ailenin çocuğa karşı ilgili olması”, çocuğun kendisi ile ilgili etkenin “çocuğun kendisine güvenmesi”, görsel sanatlarla ilgili etkenin “renkleri kullanarak etkinlikler yapması” olduğu, çocuğun yaratıcılığını en az etkileyenin ise “boyama kitaplar” olduğu tespit edilmiştir. Mesleki deneyimlerine göre farklı hizmet yılına sahip öğretmenlerin, kendilerine sunulan soru veya yargılara verdikleri cevapların beşinde anlamlı farklılık bulunmuştur. 10 yıldan fazla hizmet süresine sahip tecrübeli öğretmenler, beş yıldan az hizmet süresine sahip olanlara göre “oyun ortamı sağlanması”, “okulöncesi eğitim kurumu mekânlarında çeşitli renklerin kullanılması”, “müzeleri gezmek”, “sanat eseri üzerine konuşmak” maddelerinin yaratıcılığı geliştirdiğini daha fazla düşünmektedirler bulgusuna ulaşmıştır.

Karaçelik (2009), “Okulöncesi öğretmenleriyle okulöncesi öğretmen adaylarının yaratıcı düşünme beceri düzeylerini ve öğretmenlerde ve öğretmen adaylarında yaratıcı düşünceyi etkileyebilecek bazı faktörlerle arasındaki ilişkiyi” incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre, öğretmen adaylarıyla öğretmenlerin akıcılık, esneklik ve orijinallik düzeylerindeki puanlarının akıcılıktan orijinalliğe düşüş gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarıyla öğretmenler arasında yaratıcı düşünme düzeylerinin orijinallik boyutunda fark olduğu görülmüştür.

BÖLÜM III

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, çalışma grubunun özellikleri, ölçme araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler açıklanmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada ebeveyn ve öğretmenlerin okulöncesi dönemde engelleyen faktörlere ilişkin görüşlerini belirlemek ve çeşitli değişkenlere göre incelemek amacıyla betimsel yöntem kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2009-2010 öğretim yılında Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerden 272'si ve çocukları bu okullara devam eden ebeveynlerden 493'ü oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. *Çalışma Grubundaki Öğretmenlerin Yaş ve Mesleki Deneyimleri*

Öğretmenlerin Yaşları	(f)	(%)
20-25 yaş	52	19,1
26-30 yaş	70	25,7
31-35 yaş	42	15,4
36-40 yaş	45	16,5
41- üzeri yaş	63	23,2
Toplam	272	100,0
Öğretmenlerin Mesleki Deneyimleri	(f)	(%)
1-5 yıl	99	36,4
6-10 yıl	61	22,4
11-15 yıl	37	13,6
16-20 yıl	38	14,0
21 yıldan fazla	37	13,6
Toplam	272	100,0

Çalışma grubundaki öğretmenlerin yaşlarına ilişkin Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin %25,7'si (70) 26-30 yaş, %23,2'si (63) 41yaş ve üzeri , %19,1'i (52) 20-25 yaş, %16,5'i (45) 36-40 yaş ve %15,4'ü (42) ise 31-35 yaş grubundadır. Özetle araştırmaya katılan öğretmenlerin %60'ının 35 yaşından küçük %40'ı ise 35 yaştan büyüktür.

Çalışma grubundaki öğretmenlerin mesleki deneyimlerine ilişkin Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin %36,4'ü (99) 1-5 yıllık, %22,4'ü (61) 6-10 yıllık, %14,0'ü (38) 16-20 yıllık, %13,6'sı (37) 11-15 yıllık ve %13,6'sı (37) ise 21 yıldan fazla mesleki deneyime sahiptir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık % 60'ının ilk on yıllık deneyimi içinde olduğu, %40'ının ise 10 yıldan uzun süredir çalışıyor olduğu anlaşılmaktadır. Çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin cinsiyet ve yaş özellikleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. *Çalışma Grubundaki Ebeveynlerin Cinsiyet ve Yaşları*

Ebeveynlerin Cinsiyetleri	(f)	(%)
Kadın	326	66,1
Erkek	167	33,9
Toplam	493	100,0
Ebeveynlerin Yaşları	(f)	(%)
20-25 yaş	32	6,5
26-30 yaş	141	28,6
31-35 yaş	186	37,7
36-40 yaş	92	18,7
41- üzeri yaş	42	8,5
Toplam	493	100,0

Çalışma grubundaki ebeveynlerin cinsiyetlerine ilişkin Tablo 2 incelendiğinde çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin %66,1'ini (326) anneler, %33,9'unu (167) babalar oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan ebeveynlerin yarısından fazlasını annelerin oluşturduğu ve annelerin araştırmaya daha çok katılım gösterdiği söylenebilir.

Çalışma grubundaki ebeveynlerin yaşlarına ilişkin Tablo 2 incelendiğinde çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin %37,7'si (186) 31-35 yaş, %28,6'sı (141) 26-30 yaş, %18,7'si (92) 36-40 yaş, %8,5'i (42) 41-üzeri yaş grubunda yer alırken %6,5'ini ise 20-25 yaş grubunda yer almaktadır. Özetle araştırmaya katılan ebeveynlerin %70'i 35 yaşından küçük %30'unun ise 35 yaşından büyüktür. Çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin eğitim düzeyleri ve çocuk sayılarına ilişkin bilgiler Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. *Çalışma Grubundaki Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri ve Çocuk Sayıları*

Ebeveynlerin Eğitim Düzeyi	(f)	(%)
İlkokul/ilköğretim	203	41,2
Lise	182	36,9
Üniversite	93	18,9
Yüksek lisans/doktora	6	1,2
Diğer	9	1,8
Toplam	493	100,0

Tablo 3. *Çalışma Grubundaki Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri ve Çocuk Sayıları*

Ebeveynlerin Çocuk Sayısı	f	%
1 çocuk	155	31,4
2 çocuk	263	53,3
3 ve daha fazla	75	15,2
Toplam	493	100,0

Çalışma grubundaki ebeveynlerin eğitim düzeylerine ilişkin Tablo 3 incelendiğinde çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin %41,2'sini (203) ilkokul ve ilköğretim mezunu, %36,9'unu (182) lise mezunu, %18,9'unu (93) üniversite, %1,8'ini (9) diğer ve %1,2'sini (6) de yüksek lisans ve doktora mezunu ebeveynler oluşturmaktadır. Özetle çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin yaklaşık olarak %80'inin ilkokul, ilköğretim ve lise mezunu % 20'sinin ise üniversite, yüksek lisans ve doktora mezunu oldukları anlaşılmaktadır.

Çalışma grubundaki ebeveynlerin çocuk sayılarına ilişkin Tablo 3 incelendiğinde çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin %53,3'ünün (263) 2 çocuğa sahip olduğu, %31,4 'ünün (155) tek çocuğa ve %15,2 'sinin (75) 3 ve daha fazla çocuğa sahip oldukları Tablo 3'te görülmektedir. Özetle çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin yarısından fazlasının 2 çocuğa sahip oldukları, yaklaşık olarak %85'inin en fazla 2 çocuğa %20'sinin ise 3 ve daha fazla çocuğa sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından araştırma sürecinde geliştirilen, kişisel bilgi formu, yarı yapılandırılmış görüşme formu ve "Yaratıcılık Engelleri Ölçeği" (YEÖ) ile elde edilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formları ebeveyn ve öğretmenler için ayrı iki form olarak hazırlanmıştır. Ebeveynler için hazırlanan formda yaş, cinsiyet ve eğitim durumu ve çocuk sayısı bilgilerine yönelik dört soru; öğretmenler için hazırlanan formda ise yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve mesleki deneyim bilgilerine yönelik dört soru yer almıştır (Ek-1).

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu form öğretmen ve ebeveynlerden nitel veri toplanması amacıyla hazırlanmıştır. Form; "evde çocuğun yaratıcılığını engelleyen durumlar neler olabilir" ve "okulda çocuğun yaratıcılığını engelleyen durumlar neler olabilir" açık uçlu sorularından

oluşan, iki maddelik bir formdur. Ebeveyn ve öğretmenlerden bu sorularla ilgili görüşlerini soruların altında bulunan boşluğa yazmaları istenmiştir (Ek-2).

Yaratıcılık Engelleri Ölçeği

Araştırma sürecinde geliştirilmiş olan yaratıcılık engelleri ölçeğinin geliştirilme sürecindeki işlemler aşağıda açıklanmıştır.

Ölçek maddelerinin hazırlanması. Ölçeğin geliştirilmesine okulöncesi öğretmeni, ebeveynler ve alanında uzman akademisyenlerle görüşmeler yapılarak başlanmıştır. Bu görüşmelerde, okulöncesi dönemde yaratıcılığın ortaya konmasını engelleyen durumların neler olabileceğine ilişkin görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Görüşmelerde açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu formda öğretmen, ebeveyn ve akademisyenlere; evde ve okulda yaratıcılığı engelleyen durumların neler olabileceği sorulmuş ve cevaplarını yazmaları istenmiştir. Bu görüşmelerde elde edilen veriler analiz edilerek ölçeğin 61 maddelik madde havuzu hazırlanmıştır. Hazırlanan maddelerin “Hiçbir zaman etkilemez” (1), “nadiren etkiler” (2), “ ara sıra etkiler” (3), “genellikle etkiler “ (4) ve “ her zaman etkiler” (5) olacak şekilde puanlanması istenmiştir. Ölçekten alınabilecek en yüksek toplam puan 115 ve en düşük toplam puan 23’tür. Ölçekten yüksek puan alınması yaratıcılığın daha çok engellediğini, düşük puan alınması ise yaratıcılığın daha az engellendiğini göstermektedir.

Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. Hazırlanan taslak form (61 maddelik), ölçme-değerlendirme ve alan uzmanı olan altı akademisyen tarafından incelenmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda taslak formda yer alan maddelerden yeterince açık olmayan ve birbiriyle örtüşen 22 (3, 7, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 22, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 40, 45, 49, 50, 52, 53 ve 60. maddeler) maddenin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Ölçeğin 39 maddeden oluşan deneme formu 224 kişilik ebeveyn ve öğretmen grubuna uygulanmış ve elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığına bakılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. *KMO ve Bartlett’s Testi Sonuçları*

Kaiser-Meyer-Olkin KMO örnekleme yeterliği.		,936
	Ki-kare	3686,062
Bartlett’s Test of Sphericity	sd	253
	p	,000

Tablo 4'te yer alan KMO ve Bartlett's testi sonuçları değişkenler arası korelasyonların faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. KMO örnekleme yeterliğinin kabul edilebilir alt sınırı 0.50'dir. 0.80 ve yukarısı olan değerler mükemmel olarak kabul edilmektedir (Sipahi, Yurtkoru, Çinko, 2008). Araştırmanın deneme uygulamasından elde edilen verilerin KMO değeri 0,936'dır. Bartlett's küresellik testi sonucuna göre değişkenler arasındaki ilişkinin faktör analizi yapmaya yeterli düzeyde anlamlı olduğu ($p < .05$) Tablo 4'te görülmektedir.

KMO ile bütün veri setinin faktör analizine uygun olduğu belirlendikten sonra Anti-İmage katsayılarına (MSA) bakılarak tek tek her sorunun faktör analizine uygun olup olmadığı belirlenmiştir. Maddelerin MSA değerlerinin 0,387 ile 0,973 arasında değiştiği görülmüştür. Düşük MSA veren 59. madde ile 15. maddenin analizden çıkarılması sorununda MSA değerlerinin 0,859 ile 0,973 arasında değiştiği görülmüştür (Ek-3). Yapılan faktör analizinde birden fazla boyutta yüksek değer veren maddeler, faktör yük değerleri 0.50'nin altında olan maddeler ve yer aldığı boyutla uyuşmayan maddeler analizden çıkarılmıştır. Son olarak üç boyut (1. Boyut: ev-aile, 2. Boyut: okul-öğretmen ve 3. Boyut: çocuk) ve 23 maddeden oluşan ölçek elde edilmiştir (Ek-4). Ölçek maddelerinin faktör yükleri ve madde toplam korelasyonları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Ölçek Maddelerinin Faktör Yükleri ve Madde Toplam Korelasyonları

Maddeler	Faktör Ortak Varyansı	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Toplam	Madde - Toplam r
Çocuğun/Çocuğa						
Çekingen bir kişiliğe sahip olması	,363			,524	,474	,46
Dil gelişiminin akranlarından geri olması	,500			,628	,516	,56
Kendisi ile alay edileceği kaygısı taşıması	,651			,777	,469	,52
Yenilgiye uğrama kaygısı taşıması	,744			,842	,458	,52
Yanlış anlaşılma kaygısının olması	,606			,741	,447	,50
Aile bireylerinin şiddet uygulaması	,638	,718			,768	,76
Aile bireyleri arasında şiddetli geçimsizlik olması	,698	,795			,783	,77
Aile bireylerinin baskı yapması	,638	,706			,786	,78
Ailede içinde fikrinin alınmaması	,549	,659			,720	,72
Aile içinde konuşmasına fırsat verilmemesi	,680	,777			,780	,76
Evde deneme-yanılma fırsatı tanınmaması	,505	,654			,667	,66
Çabalarının aile bireylerince görmezden gelinmesi	,673	,753			,791	,78

Tablo 5. Ölçek Maddelerinin Faktör Yükleri ve Madde Toplam Korelasyonları

Maddeler	Faktör Ortak Varyansı	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Toplam	Madde - Toplam r
Çocuğun/Çocuğa						
Kardeş kıskançlığı yaşaması	,585	,714			,728	,72
Sorularının aile bireylerince geçiştirilmesi	,643	,730			,778	,76
Ailesinin otoriter/baskıcı olması	,408	,541			,630	,63
Öğretmeni tarafından diğer çocuklarla yarışdırılması	,587		,693		,611	,62
Öğretmenin fazlaca müdahale etmesi	,785		,818		,695	,70
Öğretmenin otoriter/baskıcı olması	,692		,756		,671	,68
Okulunda görüşlerinin alınmaması	,611		,517		,749	,73
Okulunda konuşmasına fırsat verilmemesi	,702		,538		,804	,78
Okulunda deneme-yanılma fırsatı tanınmaması	,724		,610		,796	,77
Çabalarının öğretmeni tarafından fark edilmemesi	,740		,528		,810	,78
Okulunda sorularının geçiştirilmesi	,691		,522		,774	,75
KMO=0,936 Bartlett's p<0.05						
Açıklanan varyans		%32	%17	%14	%63	

Ölçek maddelerinin faktör yükleri ve madde toplam korelasyonlarına ilişkin Tablo 5 incelendiğinde ölçekte yer alan maddelerin faktör yüklerinin 0,522 ile 0,842 arasında değiştiği, ölçeğin madde toplam korelasyonlarının ise 0,46 ile 0,78 arasında değiştiği, ölçeğin birinci boyutunun 10, ikinci boyutunun 8 ve üçüncü boyutunun da 5 maddeden oluştuğu görülmektedir.

Ölçeğin birinci faktörü, varyansın %32,142'sini; ikinci faktörü, %16,591'ini ve üçüncü faktörü de %13,938'ini açıklamaktadır. Üç boyutun ölçeğe ilişkin açıkladıkları toplam varyans ise 62,671'dir. Ölçeğin her bir boyutunda ve tamamında iç tutarlık (Cronbach's Alpha) güvenilirliğine ve iki yarı güvenilirliğine bakılmıştır. Deneme uygulamasından elde edilen verilerin güvenilirlik değerleri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Ölçeğin Güvenirlik Değerleri

	Cronbach's Alpha	İki Yarı Güvenirliği
Ölçek	0,95	0,78
Birinci boyut	0,93	0,82
İkinci Boyut	0,92	0,73
Üçüncü Boyut	0,80	0,65

Ölçeğin güvenirlik değerlerine ilişkin Tablo 6 incelendiğinde ölçeğin iç tutarlık güvenirliklerinin birinci boyutta 0,93; ikinci boyutta 0,92; üçüncü boyutta 0,80 ve ölçeğin tamamında ise 0,95 olduğu, iki yarı güvenirliklerinin ise birinci boyutta 0,82; ikinci boyutta 0,73; üçüncü boyutta 0,65 ve ölçeğin tamamında ise 0,78 olduğu görülmektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, ebeveyn ve öğretmenlere YEÖ ve kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formlarının uygulanması ile elde edilmiştir. Kişisel bilgi formu ve YEÖ 493 ebeveyne, çocuklarını okula bırakıp-alırken veya ev ziyaretleri yoluyla 272 öğretmene ise okulları ziyaret edilerek uygulanmıştır. Araştırmanın nitel verileri ise 10 ebeveyn ve 13 öğretmen ile yapılan yüz yüze görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri SPSS 17 programı ile analiz edilmiştir. Ebeveyn ve öğretmenlerden elde edilen verilerin güvenirliğine Cronbach Alpha ile bakılmıştır. Ebeveynlerden elde edilen verilerin güvenirliği 0.94, öğretmenlerden elde edilen verilerin güvenirliği ise 0.90 olarak bulunmuştur. Elde edilen veriler arasında anlamlı bir farklaşma olup olmadığına bakmak için fark testleri uygulanmıştır. Ebeveyn ve öğretmen görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakmak için bağımsız örnekler için t-testi yapılmıştır. Bağımsız değişkenlere göre ölçülen özellik bakımında grupların farklılık gösterip göstermediğine ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve, çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) ile bakılmıştır. Ayrıca anlamlı farklılığın hangi gruplar lehine olduğunu belirlemek için post-hoc testlerden scheeffe kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular, araştırmının alt problemlerine göre verilmiş ve bu bulguların, alandaki araştırma sonuçları ile karşılaştırılarak yorumu yapılmıştır.

Alt amaç 1. Ebeveyn ve öğretmenlerin, okulöncesi eğitim döneminde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri nelerdir? Bu alt problemle ilgili olarak ebeveyn ve öğretmenlerden elde edilen verilerin betimleyici istatistikleri Tablo 7 'de verilmiştir.

Tablo 7. Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerine İlişkin Puanların Betimleyici İstatistikleri

		N	Min	Maks.	$\bar{X}$	Ss
Ebeveyn	Toplam	493	23	115	81,13	20,82
	1. Boyut: Ev-aile	493	10	50	36,57	10,60
	2. Boyut: Okul-öğretmen	493	8	40	29,12	8,33
	3. Boyut: Çocuk	493	5	25	15,44	4,98
Öğretmen	Toplam	272	54	115	93,50	11,82
	1. Boyut: Ev-aile	272	14	50	41,44	5,88
	2. Boyut: Okul-öğretmen	272	16	40	34,01	4,65
	3. Boyut: Çocuk	272	5	25	18,05	4,09

Ebeveyn ve öğretmen görüşlerine ilişkin puanların betimleyici istatistiklerine ilişkin Tablo 7 incelendiğinde çalışma grubundaki öğretmenlerin puan ortalamasının ($\bar{X}=93,50$) ebeveynlerin puan ortalamasından ($\bar{X}=81,13$) yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca ölçeğin alt boyutlarında ortalamalara bakıldığında ev-aile, okul-öğretmen ve çocuk boyutlarının her üçünde de öğretmenlerin puan ortalamasının ebeveynlerin puan ortalamasından yüksek olduğu Tablo 7'den anlaşılmaktadır. Bir başka ifade ile öğretmenler, ölçekte verilen durumların yaratıcılığı daha çok engellediği görüşündedirler

Araştırma sürecinde; 10 ebeveyn ve 13 öğretmen ile yüz yüze yapılan görüşmelerde; ebeveyn ve öğretmenlere evde ve okulda hangi durumların çocukların yaratıcılıklarını engellediği sorulmuştur. Bu alt problemle ilgili olarak

görüşmelerden elde edilen nitel veriler, sayısallaştırılarak tablolaştırılmış ve doğrudan alıntılara da yer verilerek aşağıda sunulmuştur. Ebeveynlerle yapılan görüşmelerden elde edilen nitel veriler özetlenerek Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Ebeveynlerin Evde ve Okulda Yaratıcılığı Engelleyen Durumlara İlişkin Görüşleri (N=10)

	<i>Durum</i>	<i>f</i>
<i>Evde</i>	<i>Aile içi geçimsizlik</i>	5
	<i>Televizyon/ Bilgisayara çok zaman ayırma</i>	4
	<i>Çocuğa deneme yanılma fırsatı tanınmaması</i>	3
	<i>Sevgi- ilgi eksikliği</i>	3
	<i>Oyuncak azlığı</i>	2
	<i>Çocuğun sorularının geçiştirilmesi</i>	2
	<i>Başka çocuklarla kıyaslama/ yarıştıırılması</i>	2
<i>Okulda</i>	<i>Öğretmenin ilgisizliği</i>	4
	<i>Öğretmeni sevmeme</i>	2
	<i>Çocuğun sorduğu soruları geçiştirmek</i>	2
	<i>Öğretmenin aşırı otoriter olması</i>	2

Tablo 8'de görüşme yapılan 10 ebeveynden 5'i aile içi geçimsizlik yaşanmasının, 4'ü çocuğun televizyon ve bilgisayar başında çok vakit geçirmesinin, 3'ü sevgi- ilgi eksikliğinin, 3'ü çocuğun oyuncaklarının az olmasının ve 2'si de çocuğun başka çocuklarla kıyaslanmasının yaratıcılığı engellediğini belirtmektedirler. Ebeveynlerden 4'ü öğretmen ilgisizliğinin çocuklarda yaratıcılığı engellediğini belirtmektedir. Çocuğun öğretmeni sevmemesinin, sorularının geçiştirilmesinin ve öğretmenin aşırı otoriter olmasının çocuklarda yaratıcılığı engellediğini belirten ebeveyn sayısının 2 olduğu Tablo 8'de görülmektedir.

Ebeveynler ayrıca; evde çocuğun motivasyonunu düşürmenin, ailede maddi problemler yaşanmasının, kardeşler arasında ayırım yapılmasının, çocuğun kendini ifade etmesine izin verilmemesinin ve çocuğa baskı yapılmasının da yaratıcılığı engellediğini belirtmişlerdir. Okulda ise; öğretmenin çocuklar arasında ayırım yapmasının, çocuğu eleştirmesinin, olumsuz sözler kullanmasının ve çocuğu yapamayacağı etkinliklere zorlamasının çocuklarda yaratıcılığın gelişmesini engellediğini belirtmişlerdir.

Ebeveynlerin ifadelerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

E2 (39 yaşında, baba, ortaokul mezunu, turizmci): “Anne baba arasındaki geçimsizlikler çocuğu etkiler”,

E4 (37 yaşında, baba, ilkokul mezunu, özel güvenlik): “Anne babanın çocuğa karşı ilgisiz olması onun yaratıcı bir çocuk olmasını engeller”,

E1 (35 yaşında, anne, lisans, muhasebeci): “Evde sürekli televizyon izlemek bence yaratıcılığı engelliyor”,

E6 (30 yaşında, anne, lise mezunu, ev hanımı): “Çocuklar meraklıdır. Neyin nereden geldiğini ve nasıl yapıldığını öğrenmek isterler. Örneğin; oyuncakla oynarken parçalarını söküp takmak ister. Oysaki anne-babalar bu fırsatı çocuğa vermezler. Merakını gideremeyen çocuk hangi parçanın ne şekilde yapıldığını öğrenememiş olur. Bu da onun yaratıcılığını engeller”.

E7 (28 yaşında, anne, ilkokul mezunu, ev hanımı): “Okulda öğretmeniyle iyi ilişki kuramazsa, ilgisiz kalması yaratıcılığını engeller”.

E3 (44 yaşında, anne, ilkokul mezunu, temizlik elemanı): “Çocuk soru sorduğu zaman çocuğu savuşturmak engeller”.

E4 (37 yaşında, baba, ilkokul mezunu, özel güvenlik): “Öğretmen baskılarıyla, korku vererek öğretmek”.

Ebeveyn ifadelerinden örnekler:

E1 (35 yaşında, anne, lisans, muhasebeci): “Öğretmen olarak öğrencisinin onu sevmesini engellemek”.

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen nitel veriler sayısallaştırılarak Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Evde ve Okulda Yaratıcılığı Engelleyen Durumlara İlişkin Görüşleri (N=13)

	Durum	f
Evde	Televizyona, internete ve oyunlara çok vakit ayırması	4
	Çocuğun ailesi tarafından eleştirilmesi	4
	Ailenin çocuğa çok fazla müdahale etmesi	3
	Anne babanın yaratıcı ortam ve materyal hazırlayamaması	3
	Başka çocuklarla kıyaslama/ yarıştırılması	2
	Sevgi-ilgi eksikliği	2
	Çocuğun sorularının geçiştirilmesi	2
	Anne babanın aşırı otoriter olması	2

Tablo 9. Öğretmenlerin Evde ve Okulda Yaratıcılığı Engelleyen Durumlara İlişkin Görüşleri (N=13)

	Durum	f
Okulda	<i>Öğretmenin hazır, yapılandırılmış etkinlikler sunması</i>	5
	<i>Öğretmenin çocuğa çok fazla müdahale etmesi</i>	3
	<i>Öğretmenin çocukları arkadaşları ile kıyaslaması</i>	3
	<i>Öğretmenin ilgisizliği</i>	2
	<i>Öğretmenin aşırı otoriter olması</i>	2
	<i>Çocuğa deneme yanılma fırsatı tanınmaması</i>	2
	<i>Çocuğun kendini ifade etmesine izin verilmemesi</i>	2

Görüşme yapılan 13 öğretmenden 4'ünün evde çocuğun televizyon, internet ve oyunlara çok vakit ayırmasının ve ebeveynleri tarafından eleştirilmesinin yaratıcılığı engellediğini belirttiği Tablo 9'da görülmektedir. Öğretmenlerden 3'ü çocuğa çok fazla müdahale edilmesinin ve ebeveynlerin yaratıcı ortam hazırlayamamasının evde çocuğun yaratıcılığını engellediğini belirtmiştir. Çocuğun başka çocuklarla kıyaslanması, sevgi ve ilgi eksikliği, çocuğun sorularının geçiştirilmesi ve otoriter anne-babaya sahip olmanın yaratıcılığın gelişmesini engellediğini belirten öğretmen sayısı ise 2'dir.

Aynı zamanda öğretmenlerden 5'i öğretmenin hazır, yapılandırılmış etkinlikler sunmasının, 3'ü öğretmenin çocuklara çok fazla müdahale edilmesinin ve çocuğu arkadaşları ile kıyaslamasının çocuğun yaratıcılığını engellediğini belirtmiştir. Öğretmenler ayrıca aile içi geçimsizlik, çocuğun şiddet görmesi, kardeşler arasında ayırım yapılması, çocuğun kendini ifade etmesine izin verilmemesi, deneme yanılma fırsatı tanınmaması, çocukla emir vererek iletişim kurulması, öğretmenin olumsuz sözler kullanması, sınıfta öğretmenin anlatan öğrencinin dinleyen olması ve okulda çocuğun çabalarının görmezden gelinmesi gibi durumların da yaratıcılığı engellediğini belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin ifadelerinden örnekler:

Ö10 (40 yaşında, bayan, lisans mezunu, okul öncesi öğretmeni): "...Anne ve babanın çocuğu sürekli kötü yönde eleştirmesi yaratıcılığını engeller..."

Ö12 (26 yaşında, bayan, lisans mezunu, okul öncesi öğretmeni): "...Televizyon ve bilgisayar başında geçirdiği vakit anne baba ile geçirdiği vakitten fazla ise çocuğun yaratıcılığı engellenir..."

Ö6 (24 yaşında, bayan, lisans mezunu, okul öncesi öğretmeni): "Öğretmenlerin çocukları arkadaşları ile kıyaslaması yaratıcılığı engeller",

Ö8 (32 yaşında, bayan, lisans mezunu, okul öncesi öğretmeni): “Öğretmenin çocukların yaptığı etkinliklere müdahale etmesi. Örneğin: bulutu da boya, ağacı yeşil yap vb sözler söylemesi çocuğun yaratıcılığını engeller...”.

Ö4 (28 yaşında, bayan, lisans mezunu, okul öncesi öğretmeni): “Etkinliklerde sınırlılıklar kullanmak ve çocuklara örnek etkinlikler sunmak yaratıcılığı engeller...”

Kara (2007)'nin yaptığı araştırmada, çocuğun yaratıcılığının gelişmesinde en önemli etken olarak “ailenin çocuğa karşı ilgili olması” bulunmuştur. Bu araştırmada elde edilen nitel bulgular, Kara'nın bulgusu ile bütünleşmektedir.

Alt amaç 2. Ebeveyn ve öğretmenlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Bu alt problemle ilgili olarak ebeveyn ve öğretmen görüşleri arasındaki farkın anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerine İlişkin t-Testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Ebeveyn	493	81,13	20,82			
Öğretmen	272	93,50	11,82	763	-10,478	,000

Tablo 10'da ebeveyn ve öğretmenlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin görüşleri arasında öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir (Ebeveyn $\bar{X} = 81,13$; Öğretmen $\bar{X} = 93,50$; $t = -10,478$ ve $p < 0,05$). Çalışma grubundaki öğretmenler ölçekte verilen durumların yaratıcılığı daha fazla etkilediği görüşündedirler. Öğretmenler ebeveynlere göre, verilen durumların yaratıcılığı engellemede daha etkili olduğunu düşünmektedir. Öğretmenlerin, gerek meslek gerekse eğitim durumu açısından çocuklarda yaratıcılığın gelişimi ve ortaya konması konusunda daha bilgili olmaları beklenen bir durumdur. Bu konuda daha bilgili olan öğretmenlerin verilen durumların yaratıcılığı ne ölçüde etkileyebileceğine ilişkin daha keskin görüşlerinin olması normaldir. Bu nedenle öğretmenlerin puan ortalamalarının ebeveynlerin puan ortalamalarından yüksek olması beklenen bir durumdur.

Öğretmen ve ebeveynlerden elde edilen görüşlerin ölçeğin alt boyutlarına göre farklılık gösterip göstermediğine çok faktörlü varyans analizi (MANOVA) ile bakılmış ve sonuçlar Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerinin Ölçeğin Alt Boyutlarına Göre MANOVA Sonuçları

	Değer	F	sd	P
Wilk's Lambda	,888	32,088 ^a	3,000	,000

Tablo 11'de göre yapılan MANOVA testi sonucunda ebeveyn ve öğretmen görüşleri arasında ölçeğin alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. (Wilk's Lambda (λ)=0,888, F=32,08 ve p<0.01). Bu farkın hangi grup lehine olduğunu bulmak için ANOVA yapılmış ve sonuçlar Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerinin Ölçeğin Alt Boyutlarına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları

Boyutlar	n	$\bar{X}$	s	sd	F	p	
Ev-aile	Ebeveyn	493	36,57	10,59807	1-763	49,223	,000
	Öğretmen	272	41,45	5,87796			
Okul - öğretmen	Ebeveyn	493	29,12	8,32934	1-763	79,902	,000
	Öğretmen	272	34,01	4,64773			
Çocuk	Ebeveyn	493	15,44	4,97672	1-763	54,242	,000
	Öğretmen	272	18,05	4,08777			

Tablo 12'de; yapılan ANOVA testi sonucuna göre, ölçeğin "ev-aile" alt boyutunda ebeveyn ve öğretmen görüşleri arasında öğretmenlerin lehine ($41,45 > 36,57$ p<0.01) anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. "Okul-öğretmen" alt boyutunda da ebeveyn ve öğretmenler görüşleri arasında öğretmenler lehine ($34,01 > 29,12$ ve p<0.01) anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. "Çocuk" alt boyutunda da ebeveyn ve öğretmenler arasında öğretmenler lehine ($18,05 > 15,44$ ve p <0.01) anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Özetle; öğretmenler ebeveynlere oranla yaratıcılığın çocuktan, aileden, öğretmen ve okuldan kaynaklanan sebepler nedeniyle daha fazla engellendiği görüşündedirler. Bu çalışmada ölçeğin; "ev-aile", "okul ve öğretmen", "çocuk" alt boyutlarının üçünde de öğretmenlerin ortalama puanları ebeveynlerin ortalama puanlarından anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Bu durum öğretmenlerin ebeveynlere göre yaratıcılığı engelleyen unsurlar konusunda farkındalıklarının daha fazla gelişmiş olmasından kaynaklanabilir. Çünkü öğretmenler gerek hizmet öncesi eğitimleri gerekse de hizmet süresi ve hizmet içi eğitimlerinde bu konuda bilgilenmektedirler. Okulöncesi eğitim programlarında çocukların yaratıcılığın geliştirilmesine yönelik çok sayıda hedef ve kazanım yer almaktadır. Okulöncesi

eğitim programının uygulanması konusunda yetkin ve deneyimli olan okulöncesi eğitim öğretmenlerinin, yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin farkındalıklarının ebeveynlerden yüksek olması beklenen bir durumdur.

Alt amaç 3. Öğretmenlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri, mesleki deneyimlerine göre farklılaşmakta mıdır?

Öğretmenlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin görüşlerinin toplamda ve alt boyutlarda farklılaşıp farklılaşmadığına MANOVA ile bakılmış ve sonuçlar Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. *Öğretmenlerin YEÖ Toplam ve Alt Boyut Puanlarını Mesleki Deneyimlerine Göre MANOVA Sonuçları*

	Değer	F	sd	P
Wilk's Lambda	,953	1,071	3- 12,000	,382

Yapılan MANOVA testi sonucuna göre, öğretmenlerin ölçeğin tamamından ve alt boyutlarından aldıkları puanların anlamlı bir farklılık göstermediği görölmektedir. (Wilk's Lambda (λ)=0,953, F=1,071 ve $p>0.05$). Öğretmenlerin mesleki deneyimlerinin, yaratıcılığı engelleyen durumlar hakkındaki görüşlerinde bir farklılık yaratmadığı Tablo 13'den anlaşılmaktadır. Mesleki deneyimin çeşitli durumlarda anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığına ilişkin araştırmalara bakıldığında; Cengizhan (1997), üniversite öğretim elemanlarının yaratıcılık kapasiteleri üzerinde yaptığı çalışmasında, cinsiyet, yaş ve kıdem değişkenlerinin anlamlı düzeyde farklılığa sebep olmadığı bulgusunu elde etmiştir. Çoban (1999), yaratıcılık düzeyleri ve liderlik tarzları ile ilgili olarak yürüttüğü araştırmada çalışma yılının önemli bir faktör olmadığı bulgusunu elde etmiştir. Bu araştırmada elde edilen bulgular Çoban (1999) ve Cengizhan (1997)'ın bulguları ile örtüşmektedir. Kara (2007)'nın yaptığı araştırmada ise; öğretmenlerin, kendilerine yaratıcılık ile ilgili sunulan soru veya yargılara verdikleri cevapların beşinde hizmet yıllarına göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu araştırmada elde edilen bulgular Kara'nın bulguları ile kısmen çelişmektedir.

Alt amaç 4. Ebeveynlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri, cinsiyetine göre farklılaşmakta mıdır?

Ebeveynlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığın engellerine ilişkin görüşlerinin toplamda ve alt boyutlarda cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız grupla testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. *Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre YEÖ Toplam ve Alt Boyut Puanlarının t- Testi Sonuçları*

Ölçek ve boyutlar	Gruplar	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Toplam	Kadın	326	81,7730	20,59807	491	0,955	0,340
	Erkek	167	79,8802	21,25627			
Ev-aile	Kadın	326	36,6902	10,62533	491	0,357	0,721
	Erkek	167	36,3293	10,57244			
Okul-Öğretmen	Kadın	326	29,5767	8,29042	491	1,705	0,089
	Erkek	167	28,2275	8,35772			
Çocuk	Kadın	326	15,5061	5,01183	491	0,386	0,700
	Erkek	167	15,3234	4,92017			

Yapılan t testi sonucuna göre, ebeveynlerin YEÖ toplam ve alt boyut puanlarının, ebeveynlerin cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı Tablo 14'te görülmektedir ($p>.05$). Anne babaların okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen durumlar hakkında farklı düşünmedikleri, hem fikir oldukları söylenebilir.

Alt amaç 5. Ebeveynlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri, eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Bu alt problemle ilgili olarak ebeveynlerin YEÖ toplam ve alt boyut puanlarının eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediği çok faktörlü anova (MANOVA) ile test edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. *Ebeveynlerin YEÖ Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Eğitim Durumuna Göre MANOVA Sonuçları*

	Değer	F	sd	P
Wilk's Lambda	,932	2,893	3-12,000	,001

Yapılan MANOVA testi sonucuna göre, öğretmenlerin ölçeğin tamamından ve alt boyutlarından aldıkları puanların anlamlı bir farklılık gösterdiği Tablo 15'te görülmektedir. (Wilk's Lambda (λ)=0,932, (F)=2,893 ve $p<0.05$). Farkın hangi

eğitim düzeyleri lehine olduğuna bakmak için post-hoc testlerden scheffe kullanılmış, ve sonuçlar Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre YEÖ Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Scheffe Testi Sonuçları

Toplam					
Eğitim Durumu	İlköğretim	Lise	Üniversite	Lisans üstü	Diğer
İlköğretim		<u>-7,716*</u>	<u>-11,3766*</u>	-8,5057	-11,2835
Lise			-3,6603	-,7894	-3,5672
Üniversite				2,8710	,0932
Lisan üstü					-2,7778
Ev-aile alt boyutu					
Eğitim Durumu	İlköğretim	Lise	Üniversite	Lisans üstü	Diğer
İlköğretim		<u>-3,8782*</u>	<u>-5,1646*</u>	-2,9606	-4,7384
Lise			-1,2867	,9176	-,8602
Üniversite				2,2043	,4265
Lisan üstü					-1,7778
Okul-öğretmen alt boyutu					
Eğitim Durumu	İlköğretim	Lise	Üniversite	Lisans üstü	Diğer
İlköğretim		<u>-2,6609*</u>	<u>-3,5844*</u>	-1,4392	-2,7170
Lise			-,9235	1,2216	-,0562
Üniversite				2,1452	,8674
Lisan üstü					-1,2778
Çocuk alt boyutu					
Eğitim Durumu	İlköğretim	Lise	Üniversite	Lisans üstü	Diğer
İlköğretim		-1,1773	<u>-2,6274*</u>	-4,1059	-3,8281
Lise			-1,4501	-2,9286	-2,6508
Üniversite				-1,4785	-1,2007
Lisan üstü					,2778

* <.05

** <.01

Ebeveynlerin YEÖ toplam puanlarının eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ve bu anlamlı farklılığın, lise ve ilköğretim mezunu ebeveynler arasında lise mezunu ebeveynler lehine; ilköğretim ve üniversite mezunu ebeveynler arasında ise üniversite mezunu ebeveynler lehine olduğu Tablo 16'da görülmektedir.

Yaratıcılığın engellenmesinde ev-aileden kaynaklanan nedenler boyutunda ilköğretim mezunu ebeveynler ile lise mezunu ebeveynler arasında, lise mezunu ebeveynler lehine; ilköğretim mezunu ebeveynler ile üniversite mezunu ebeveynler arasında, üniversite mezunu ebeveynler lehine anlamlı bir farklılık olduğu

görülmektedir ($p < .05$). Yani lise mezunu ve üniversite mezunu anne-babalar, ilköğretim mezunu anne-babalara oranla yaratıcılığın engellenmesinde aileden kaynaklanan nedenlerin daha çok etki yaptığı görüşündedirler.

Yaratıcılığın engellenmesinde öğretmenden kaynaklanan nedenler boyutunda ilköğretim mezunu ebeveynler ile lise mezunu ebeveynler arasında, lise mezunu ebeveynler lehine; ilköğretim mezunu ebeveynler ile üniversite mezunu ebeveynler arasında, üniversite mezunu ebeveynler lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p < .05$). Yani lise ve üniversite mezunu anne-babalar, ilköğretim mezunu anne-babalara oranla yaratıcılığın engellenmesinde öğretmenden kaynaklanan nedenlerin daha çok etki yaptığı görüşündedirler.

Yaratıcılığın engellenmesinde çocuktan kaynaklanan nedenler boyutunda ilköğretim mezunu ebeveynler ile üniversite mezunu ebeveynler arasında, üniversite mezunu ebeveynler lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p < .05$). Yani üniversite mezunu anne-babalar, ilköğretim mezunu anne-babalara oranla yaratıcılığın engellenmesinde çocuktan kaynaklanan nedenlerin daha çok etki yaptığı görüşündedirler.

Ev-aile boyutu ile okul-öğretmen boyunda ilköğretim mezunu ebeveynler ile lise mezunu ebeveynler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Her üç boyutta da ilköğretim mezunu ebeveynler ile üniversite mezunu ebeveynler arasında üniversite mezunu ebeveynler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Üniversite mezunu ebeveynlerin eğitim alma sürelerinin uzunluğu, yazılı ve görsel basından daha etkin yararlanabilme olanaklarına sahip olmaları gibi faktörler onların yaratıcılık konusunda daha donanımlı olmalarını sağlamış olabilir. Bu nedenle çocuk, aile, okul ve öğretmen kaynaklı olan çeşitli faktörlerin, okulöncesi dönemde çocukları yaratıcılığını engellediği yönünde daha etkin bir görüşe sahip olmaları mümkündür. Ebeveynlerin eğitim seviyesi yükseldikçe, çocukların yaratıcılıklarını engelleyen durumlara ilişkin puanları da artmıştır. Bu durum, çocuklarının yaratıcılıklarını engelleyen durumların daha çok farkında olduklarının bir göstergesi olabilir.

Öztunç (1999) ve Çetingöz (2002) araştırmalarında, anne-babanın eğitim seviyesi yükseldikçe çocukların yaratıcılıklarının da arttığı bulgusunu elde etmişlerdir. Yani anne babanın eğitim düzeyi ile çocukların yaratıcılıkları arasında pozitif bir ilişki olduğu bulgusunu elde etmiştir. Anne babanın eğitim düzeyi yükseldikçe

çocuklarının yaratıcı bireyler olmalarına yönelik düzenlemelere daha fazla yer verdiklerini söyleyebiliriz. Bu durum eğitim düzeyi yükseldikçe ebeveynlerin yaratıcılık konusunda farkındalıklarının da yükseldiği şeklinde yorumlanabilir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular Öztunç (1999) ve Çetingöz (2002)'ün bulguları ile paralellik göstermektedir. Serhatlıoğlu (2006) ise anne baba eğitim düzeyinin çocukların beceri kazanmasında anlamlı bir farklılık yarattığı, anne-babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocukların beceri kazanma düzeylerinin de yükseldiği bulgusunu elde etmiştir.

Cinel (2006) araştırmasında, 3-6 yaş çocuğu olan anne-babaların oyuncak ve oyun materyalleri hakkındaki görüşlerini incelenmiştir. Eğitim seviyesi düşük olan ebeveynlerin oyuncacı, çocuğu mutlu etmek, ödüllendirmek, boş zamanını değerlendirmek ve çocuğu eğlendirmek, oyalamak amacıyla alınan oyun malzemeleri olarak tanımladığını, eğitim seviyesi yüksek olan ebeveynlerin oyuncacı çocuğun gelişimini, hayal gücünü ve yaratıcılığını artıran oyun malzemesi olarak tanımladığını belirtmiştir. Bu durum eğitim seviyesi yükseldikçe ebeveynleri oyun materyallerine yükledikleri anlamların da farklılaştığını göstermektedir. Bu araştırmadan elde edilen "ebeveynlerin eğitim seviyesi yükseldikçe yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin görüşleri de anlamlı derecede farklılaşmaktadır" bulgusu, Cinel (2006)'nın bulgusu ile anlamca örtüşmektedir.

Mangır ve Aral (1990), Sezgin(2004), Ceylan (2008) araştırmalarında anne-baba eğitim düzeyinin çocukların yaratıcılık düzeylerinde anlamlı bir farklılığa sebep olmadığı bulgusunu elde etmişlerdir. Bu araştırmanın bulguları; Mangır ve Aral (1990), Sezgin (2004) ve Ceylan (2008)'in araştırma bulguları ile kısmen çelişmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara bağlı olarak ulaşılan sonuçlar ve önerilere aşağıda yer verilmiştir.

Bu araştırmanın bulgularına göre:

1. Öğretmen ve ebeveynlerin, okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin görüşlerinin karşılaştırılmasında; öğretmenlerin verilen durumların yaratıcılığı daha fazla etkilediği görüşünde olduğu sonucu elde edilmiştir.
2. Ebeveyn ve öğretmenlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin görüşlerinin karşılaştırılmasında; öğretmenler lehine anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu sonucu elde edilmiştir. Öğretmenler ebeveynlere göre, verilen durumların yaratıcılığı engellemede daha etkili olduğunu düşünmektedir. Özetle; öğretmenler ebeveynlere oranla yaratıcılığın çocuktan, aileden, öğretmen ve okuldan kaynaklanan sebepler nedeniyle daha fazla engellendiği görüşündedirler.
3. Öğretmenlerin mesleki deneyimlerine göre, okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin görüşlerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı, sonucu elde edilmiştir. Öğretmenlerin mesleki tecrübelerinin okul öncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen durumlar hakkında etkili olmadığı, çalıştıkları hizmet yılının görüşlerini etkilemediği sonucuna varılmıştır.
4. Ebeveynlerin cinsiyetlerinin okul öncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen durumlar hakkındaki görüşlerini anlamlı düzeyde farklılaştırmadığı sonucu elde edilmiştir. Bu durumda ebeveynlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen durumlar hakkında büyük ölçüde hemfikir oldukları söylenebilir.
5. Ebeveynlerin okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen faktörlere ilişkin görüşlerinin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ve bu farklılığın üniversite mezunu ebeveynler lehine olduğu sonuçları elde edilmiştir. Her üç alt boyutta da (ev-aile, okul-öğretmen ve çocuk) üniversite mezunu ebeveynler lehine anlamlı düzeyde farklılık bulgusu elde edilmiştir. Eğitim düzeyinin etkili olduğu görülmüştür. Okulöncesi dönemde yaratıcılığı engelleyen durumlar hakkında eğitim düzeyi yüksek ebeveynlerin eğitim düzeyi düşük ebeveynlere göre daha bilinçli oldukları söylenebilir.

Öneriler:

Yapılacak uygulamalara yönelik öneriler

1. Kitle iletişim araçları, aile eğitimi seminerleri, konferanslar, sempozyumlar düzenlenerek ailelerin yaratıcılığın geliştirilmesi ve yaratıcılığın engelleri konularında bilinçlenmeleri sağlanabilir.
2. Eğitim seviyesi düşük olan ebeveynlerin bulunduğu okullarda aile eğitim seminerlerine ve bu seminerlerde yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin bilgilere yer verilebilir.
3. İl Milli Eğitim Müdürlükleri; okulöncesi eğitim kurumlarından velilerini bilgilendirmelerini isteyebilir. Bu amaçla; yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin bilgileri içeren bilgiler haber mektupları, duyuru panoları, bültenler, makale kutuları aracılığıyla ebeveynlere ulaştırılabilir.
4. Öğretmenler tarafından ev ziyaretleri planlanabilir. Bu ziyaretlerde; yaşanan çevrenin zengin uyarıcılarla desteklenmesinin önemi dikkate alınarak ailelere önerilerde bulunulabilir.
5. Okulöncesi dönem çocuğuna sahip ailelerin ev ortamlarının düzenlenmesi için Milli Eğitim Bakanlığı, üniversiteler, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte projeler geliştirebilir.

Yapılacak araştırmalara yönelik öneriler

1. Yaratıcılığı engelleyen durumlara yönelik araştırmalar ilköğretim ve ortaöğretimi de içine alacak şekilde genişletilebilir.
2. Yaratıcılığı engellediği düşünülen durumlara yönelik deneysel araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akaygün, C.S. (2005). Çocuklarda yaratıcılığı desteklemek. http://www.tavsiyeediyorum.com/makale_353.html 11.02.2011 tarihinde edinilmiştir.
- Albayrak, H., Çağdaş A. ve Cantekinler, S. (2003). *Okulöncesi eğitimde dramatik etkinlikler*. Konya: Eğitim Kitapevi.
- Alder, H. (2004). *Yaratıcı zeka*, (Çev.: Zaman M. ve Avşar, C.) İstanbul: Hayat Yayınları.
- Amabile, T. M. ve Gitomer, J. (1984) Children's artistic creativity: Effects of choice in task materials. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 10, 209-215.
- Aral, Ç.N. (1990). *Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki dokuz yaş grubu kız ve erkek çocukların yaratıcılıklarını etkileyen bazı faktörler üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aral, N., Akyol, A.K ve Gürsoy, F. (2004). Çocukta yaratıcılığın gelişimi. <http://www.ogretmenlerforumu.com/cocuk-psikolojisi/cocukta-yaraticiligin-gelistirilmesi-t1226.0.html> 11.02.2011 tarihinde edinilmiştir.
- Argun, Y. (2004). *Okul öncesi dönemde yaratıcılık ve eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Arık, A. (1990). *Yaratıcılık*. Ankara: Metropol Yayıncılık.
- Artut, K. (2002). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayınları.
- Atay, Z. (2009). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 öğrencilerinin yaş, cinsiyet ve ebeveyn eğitim durumlarına göre incelenmesi: Ereğli örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, N. (1993). *Ankara il merkezinde bulunan resmi ve özel kurumlara bağlı okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş grubu çocuklarının kavram eğitiminde yaratıcılık potansiyellerinin ve dönüştürülebilirliklerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Bayrakçı, M. (2007). *Okul öncesinde yaratıcı drama etkinliklerinin iletişim becerilerinin gelişmesi üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beauchamp, K.D.F, Karnes, M.B ve Johnson J.J (1993). Creativity and intelligence in preschoolers. *Gifted Child Quarterly Summer, 37, 113-117*
- Beaty, J.J. (2000). *Skills for preschool teachers*. 6th Edition. New Jersey: Prentice Hall.
- Bencuya, C. (2009) Çocukluk döneminde sanat ve yaratıcılık. <http://www.keyifci.com/cocukluk-doneminde-sanat-ve-yaraticilik-t24631.html>; 21.12.2010 tarihinde edinilmiştir.
- Brinkman, D. (2010). Teaching creatively and teaching for creativity. *Arts Education Policy Review, 111, 48-50*.
- Broinowski, I. Toward creativity in early childhood education. *May, 2002*. http://www.keg.aku.edu.tr/yayinlar/2010/cilt3/sayi2/c3s2_14.pdf 21.12.2010 tarihinde edinilmiştir.
- Ceylan E. (2008).*Okulöncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarının bilişsel tempoya göre yaratıcılık düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cengizhan, S. (1997). *Üniversite öğretim elemanlarının yaratıcılık kapasitelerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Cinel, N. Ö. (2006). *Farklı sosyo ekonomik düzeydeki 3-6 yaş grubu çocuğu olan anne- babaların oyuncak ve oyun materyalleri hakkındaki görüşlerinin ve bu yaş grubu çocukların sahip oldukları oyuncak ve oyun materyallerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ergen gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Çetingöz, D. (2002). *Okul öncesi eğitimi öğretmenliği öğrencilerinin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişiminin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çoban, S. (1999). *Yöneticilerin yaratıcılık düzeyleri ile liderlik tarzları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- De Bono, E. (1992). *Serious Creativity*. New York. Harper Collins Publisher.
- Demiral, Ö. , Oğuzkan, Ş. ve Tür, G. (2001). *Okulöncesinde yaratıcı çocuk etkinlikleri*. İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama.
- Dikici, A. (2001). Sanat eğitiminde yaratıcılık. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/149/dikici.htm> 18.02. 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Dinçer, D. (1993) *Anaokuluna devam eden beş yaş grubu çocukların anne-baba tutumları ile yaratıcı düşünceleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Duru, A. (1995). İlkokul 5. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emir, S. (2004). Öğretmen adaylarının yaratıcılık düzeyleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (9), 95-104.
- Erdal, K. ve Erdal, G. (2003) Çocuk oyunlarında yaratıcılık. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 357-367.
- Ersükmen E. (2010). *İlköğretim fen ve teknoloji ders öğretmenlerinin yaratıcılık kavramına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gehlbach, R. (1991.) Play, Piaget and creativity: the promise of design. *The Journal of Creative Behavior*, 25(2), 137-144.

- Genç, E. (2000). *Öğretmenlerde denetim odağının problem çözmeye yönelik yaratıcılıklarıyla ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Gönen, M. (1998). *Çocuklar için yaratıcı etkinlikler*. Ankara: Rekmay Matbaası.
- Guilford, J. P. (1968). Short term incubation in divergent production. *American Journal of Psychology*, 81(2), 241-246.
- Gürsoy, F. (2001). *Çocukta yaratıcılığın gelişimi*. Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu Anaokulu/Anasınıfı Öğretmen El Kitabı. İstanbul: Ya-pa Yayın Pazarlama.
- Güven, Y. (1999). *Erken çocuklukta yaratıcılık yeteneğini tanıma ve geliştirme*. Marmara Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmen El Kitabı. İstanbul: Ya-pa Yayınları.
- Isenberg, J.P. ve Jalongo, M.R. (1993). *Creative expression and play in the early childhood curriculum*, New York: Macmillan Publishing Company.
- Harmanlı, Z. (2002). *Yaratıcılık ve yaratıcılığın geliştirilmesinde etkili olan başlıca faktörler*. Dokuz Eylül Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmen El Kitabı. İstanbul: Ya-pa Yayın Pazarlama.
- Hennessey, B. A. ve Amabile, T. M. (1998). Storytelling: a method for assessing children's creativity. *Journal of Creative Behavior*, 22(4), 235-246.
- Kara, A. (2007). *Okul öncesi dönemde 5-6 yaş grubu çocukların yaratıcılık düzeylerini etkileyen faktörlere ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaçelik, S. (2009). *Okul öncesi öğretmenleri ve öğretmen adaylarının yaratıcı düşünme beceri düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karadağ, A. (1997). *Okul öncesinde dramatik etkinlikler- kukla- dramatizasyon - drama*. Ankara: Kök Yayınevi.
- Kemple, K.M., ve S.A. Nissenberg. (2000). Nurturing creativity in early childhood education: Families are part of it. *Early Childhood Education Journal*, 28(1), 67-71.
- Kırıçoğlu, O.T. (2005). *Sanatta eğitim görmek öğrenmek yaratmak*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kurt, İ. , Kurt M. K. (2007) Ab - Bologna sürecinde eğitimde yaratıcılık gelişimi: yeni okul, öğretmen-öğrenci. *The International Symposium On Physical Education And Sports Teaching In Eu-Bologna Process May,11-12, 2007 s.302-321*
- Kurtuluş, E. (1999). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden beş-altı yaş grubu çocuklarına yaratıcı etkinlikler yoluyla kavram (zaman kavramı) öğretilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Lambert, A., Linnell, R., O'Neill, C., Warr Word, J. (1988). *Guidelines*, Oxford.: Heinemann Educational Boks Ltd.
- Mangır, M. ve Aral, N. (1990). *Anaokuluna ve anasınıfına devam eden beş-altı yaş grubu çocukların yaratıcılığını etkileyen bazı etmenlerin incelenmesi*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları 1169, Bilimsel Araştırma Ve İnceleme, s.35-43.
- Mangır, M. ve Aral, N. (1991). Alt ve üst ekonomik düzeydeki dokuz yaş çocuklarının yaratıcılıklarını etkileyen bazı faktörlerin incelenmesi. <http://üretim.meb.gov.tr/egitekhaber/s84/yazarlar.htm> 18.02. 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Mangır, M., Aral, N.(1992). *Çocukta yaratıcılık ve yaratıcılığın geliştirilmesi*. 8. Yapa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: Ya-pa Yayınları.

- Mayesky, M. (1990). *Creative activities for young children. 4th Edition. New York: Delmar Publishers.*
- Navaro, L. (1989). *Aşırı koruyuculuğun çocuk eğitime etkileri. 6. Yapa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.*
- Ömeroğlu, E. (1990). *Anaokuluna giden 5-6 yaşındaki çocukların sözel yaratıcılıklarının gelişimine yaratıcı drama eğitiminin etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.*
- Ömeroğlu, E. ve Turla, A. (2001). Okul öncesi dönemde yaratıcılık eğitimi ve desteklenmesi, http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/omeroglu_turla.htm 18.02.2011 tarihinde edinilmiştir.
- Öncü, T. (1989). *Torrance yaratıcı düşünme testleri ve Wartegg-Biedma kişilik testi aracılığıyla 7-11 yaş çocuklarının yaratıcılığı ve kişilik yapıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Özden, Y. (1999). *Öğrenme ve öğretme. Ankara: Pagem Yayıncılık.*
- Özler, H. (2009). *Anaokulu öğretmenleri tarafından çocuklara yaptırılan görsel sanat etkinliklerinin yaratıcılık açısından değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.*
- Öztunç, M. , (1999). *Yaratıcı düşünme üzerine ailenin etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Pagani, L.S., Jalbert, J., Lapointe, P. ve Hebert, M. (2003). Effects of junior kindergarten on emerging literacy in children from low-income and linguistic-minority families. *Early Childhood Education Journal*, 33(4), 209-215.
- Rawlinson, J. G. (1995). *Yaratıcı düşünme ve beyin fırtınası. (Çev. : Değirmen, O.). (1. Basım) İstanbul: Rota Yayınları.*
- Rein, R. P. ve Rein, R. (2000). *Çocuğunuzun beceri ve yeteneklerini nasıl geliştirebilirsiniz? (Çev. Gökten S.). (1. Basım) İstanbul: Özgür Yayınları.*

- Rıza, E. T. (1999). *Yaratıcılığı geliştirme teknikleri*. İzmir: Anadolu Matbaası.
- Roni Tower, (1984-1985) “*Preschoolers’ imaginativeness: subtypes, correlates and maladaptive extremes,*” *Imagination, Cognition and personality*. 4, 349-364.
- Rowe, A. J. (2007). *Yaratıcı zeka*. (Çev.: Gülmen Ş.). (1. Basım) İstanbul: Prestij Yayınları.
- San, İ. (1979). *Sanatsal yaratma ve çocukta yaratıcılık*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- San, İ. (1979). Yaratıcılık, iki düşünce biçimi ve çocuğun yaratıcı eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 177-190. 21.12. 2010 tarihinde <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/502/6036.pdf> adresinden edinilmiştir.
- San, İ. (1996). *Yaratıcı eğitim için yenilikler. Eğitimize Bakışlar-I*. İstanbul: Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları I.
- San, İ. (2004). *Sanat ve eğitim: yaratıcılık, temel sanat kuramları, sanat eleştirisi yaklaşımları*. (Genişletilmiş 3. Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Sarı, H. (1998). *Lise yöneticilerinin sorun çözümede yaratıcılığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Savran, C. ve Kuşin, İ. (1994). *Ana-babalar ile onların ana-babaları arasındaki çocuk yetiştirmeye yönelik tutum ilişkileri*. 10.YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ya-Pa Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, öğrenme ve öğretim; Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Spot Matbaacılık.
- Senemoğlu, N. (2009) Yaratıcılık ve öğretmen nitelikleri. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~n.senem/makaleler/yaratici.htm> 03-09-2009 tarihinde edinilmiştir.

- Serhatlıoğlu, B. (2006). *Televizyon programlarının okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının zihin ve dil gelişimini etkileme biçimlerine yönelik öğretmen ve veli görüşlerinin belirlenmesi (Elazığ ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sezgin, E. (2004). *Okul öncesi eğitimine devam eden 5-6 yaş çocukların yaratıcı düşüncelerine çeşitli değişkenlerin etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Singer, D. G. ve Singer, J. L. (1998). *Çocuklarda yaratıcılığın gelişimi*. (Çev.: Cihanşümul, N.). (Birinci Baskı) İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Sipahi, B., Yurtkoru, E.S. ve Çinko M. (2008). *Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi*. (2. Baskı), İstanbul: Beta Yayın.
- Sungur, N. (1997). *Yaratıcı düşünce*. (2. Baskı), İstanbul: Evrim Yayınları.
- Sükan, Z. (1983). *Okul öncesi etkinlikleri*. (2. Baskı), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sünbül, A. M. (2002). Yaratıcılık ve birey. *Eğitime Yeni Bakışlar I*. (Ed: Sünbül A. M.). Konya: Mikro Yayınevi.
- Süzen, D. (1987). *İlkokul 5. sınıf öğrencilerinde yaratıcı düşünme yeteneği ile benlik kavramı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Torrance E. P. (1995). *Why to fly? a philosophy of creativity*. New Jersey: Norwood Alex.
- Turla, A. (2007). *Çocuk ve yaratıcılık "çocuğum daha yaratıcı olabilir mi?"*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Ulcay, S. (1985). Okul öncesi kuruluşlarında yaratıcılık. *YA-PA 2-3. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, İstanbul/Lefkoşe: s. 99-106,

- Ülgen, G. (1990). Yaratıcılık ve eğitim. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 13, Ekim-Kasım-Aralık.
- Ünüvar, P. (2008). *Babaların 3-6 yaş grubu geçirdikleri zamanın niteliğini belirleme ve geliştirme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Üstündağ, T.(2002). *Yaratıcılığa yolculuk*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Verber, F.V.(1979). Yaratıcılık eğitimi. (Çev.: Berna Can) Inter Nationes, Bonn Godesberg, Germany.
- Vong, K. I. (2008) Developing creativity and promoting social harmony: the relationship between government, school and parents' perceptions of children's creativity in Macao-SAR in China. *Early Years*, 28(2), 149-158.
- Wallach, M. A. ve Kogan, N. (1965). Modes of thinking in young children: a study of the creativity intelligence distinction. *New York: Holt, Rinehart & Winston, 1965, s.357*
- Warner, S. A. ve Myers K. L. (2010). The creative classroom: the role of space and place toward facilitating creativity. *The Technology Teacher December/January 2010*
- Wilson, L.O. (2010) Creativity www.uwsp.edu/education/wilson 08.02.2010 tarihinde edinilmiştir.
- Yaşar, M. C. (2009). *Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerine drama eğitiminin etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yavuzer, H. S. (1999). *Yaratıcılık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Yazar, A. (2007). *1914-2006 Okulöncesi eğitim programlarında yaratıcılığın incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yenilmez, K. ve Yolcu, B. (2007). Öğretmen davranışlarının yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısı. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 95-105.

Yıldırım, R. (2002). Yaratıcılık ve yenilik. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Yıldız, F. Ü. (2000). *DeneySEL yaratıcılık programının 4-5 yaş çocuklarının sosyal ve bilişsel gelişimlerine etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, V., Özkal, N. ve Çetingöz, D. (2003). Okul öncesi eğitimi alan ve almayan 7-8 yaş grubu çocuklarda yaratıcı potansiyelin değerlendirilmesi. *Ankara: Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(13), 129-137.

Yıldız, F.Ü. ve Şener, T. (2007). *Okul öncesi dönemde yaratıcılık eğitimi I-II*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yılmaz, S. (1990). *Okulöncesi eğitim kurumlarında yaratıcı etkinliklerin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, S. (1997). *Erken çocukluk eğitiminde anne-çocuk eğitim programının çocuklarda yaratıcılığa etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zembat, R. (1999). *Okulöncesi eğitimde temel konular*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

<http://www.okulonceciyiz.biz/archive/index.php/t-1215.html>.Erişim Tarihi: 21.12.2010

EKLER

EK-1: Kişisel Bilgi Formu (Ebeveyn)

- 1)-Cinsiyeti :
- Kadın
 Erkek
- 2)- Yaşı:
- 20-25 yaş
 26-30 yaş
 31-35 yaş
 36-40 yaş
 41- üzeri yaş
- 3)- Eğitim Düzeyi:
- İlkokul/İlköğretim
 Lise
 Üniversite
 Yüksek Lisans/Doktora
 Diğer
- 4)- Ebeveynin Çocuk Sayısı:
- 1 Çocuk
 2 Çocuk
 3 Çocuk
 4 Çocuk
 5 Çocuktan fazla

EK-1: Kişisel Bilgi Formu (Öğretmen)

- 1)-Cinsiyeti :
- Kadın
 Erkek
- 2)- Yaşı:
- 20-25 yaş
 26-30 yaş
 31-35 yaş
 36-40 yaş
 41- üzeri yaş
- 3)- Eğitim Düzeyi:
- İlkokul/İlköğretim
 Lise
 Üniversite
 Yüksek Lisans/Doktora
 Diğer
- 4)- Mesleki Deneyim:
- 1-5 yıl
 6-10 yıl
 11-15 yıl
 16-20 yıl
 21 yıldan fazla

EK-2: Görüşme Formu

Değerli Ebeveynim/Öğretmenim,

Yaratıcılık ile ilgili bir araştırmada kullanılmak üzere değerli görüşlerinize ihtiyaç duyulmuştur. Maddelerle ilgili gerçek görüş ve düşüncelerinizi belirtmeniz büyük önem taşımaktadır. Bilime yapacağınız katkı için teşekkür eder öğretmenlik mesleğinizde başarılar dilerim.

Muhammet Ali DURSUN
MAKÜ Yüksek Lisans Öğrencisi

Yaratıcılık Engellerini Belirleme Anketi (YEBA)**A- Kişisel Bilgiler Formu**

1. Yaş:
2. Cinsiyet:
3. Meslek:
4. Eğitim Durumu:

B)- Yaratıcılık Engellerini Belirleme Anketi (YEBA)

Soru:1)- Sizce evde hangi durumlar çocuğun yaratıcılığını engeller?

Soru:2)- Sizce okulda hangi durumlar çocuğun yaratıcılığını engeller?

EK-3: Anti-image Katsayıları MSA Değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
1	,892 ^a	-,223	-,143	-,063	,035	,001	,083	-,121	-,146	-,039	,073	-,081	-,007	-,006	-,020	-,079	,100	-,052	-,034	,224	,035	-,083	-,072
2	-,223	,931 ^a	-,139	-,168	-,026	,066	-,182	-,070	-,047	,096	,078	,003	,007	-,127	-,077	-,029	-,016	,011	-,005	-,072	,005	,026	,121
3	-,143	-,139	,859 ^a	-,405	-,257	-,143	,043	,113	,052	,020	-,084	,055	-,085	,083	,040	,125	-,076	-,024	,043	-,215	,110	-,031	-,024
4	-,063	-,168	-,405	,879 ^a	-,327	-,050	,099	-,036	,027	-,022	-,088	-,017	-,042	,015	-,009	-,051	,031	-,079	-,043	,045	,044	,067	-,033
5	,035	-,026	-,257	-,327	,889 ^a	-,041	,004	,002	-,078	,006	,030	-,123	,118	-,034	-,019	-,107	-,056	,090	,050	,050	-,180	,033	,095
6	,001	,066	-,143	-,050	-,041	,949 ^a	-,340	-,323	,060	-,092	-,026	,009	-,010	,021	-,061	-,001	,050	,009	-,146	,006	,029	-,091	,104
7	,083	-,182	,043	,099	,004	-,340	,931 ^a	-,388	,015	-,152	,001	-,023	-,141	-,020	-,002	-,095	,124	-,003	,087	-,045	,095	-,027	-,205
8	-,121	-,070	,113	-,036	,002	-,323	-,388	,931 ^a	-,063	,074	,022	-,064	-,108	-,059	,074	,151	-,285	-,019	,094	-,016	-,099	,004	,039
9	-,146	-,047	,052	,027	-,078	,060	,015	-,063	,953 ^a	-,378	-,163	-,064	-,012	,015	-,077	-,085	,016	-,032	,008	-,072	-,020	,099	-,064
10	-,039	,096	,020	-,022	,006	-,092	-,152	,074	-,378	,949 ^a	-,196	-,085	,001	-,218	-,021	,050	-,009	-,008	-,115	,001	-,040	-,071	,116
11	,073	,078	-,084	-,088	,030	-,026	,001	,022	-,163	-,196	,961 ^a	-,195	-,059	-,058	-,070	-,037	,009	,066	,054	-,063	-,099	,085	,004
12	-,081	,003	,055	-,017	-,123	,009	-,023	-,064	-,064	-,085	-,195	,972 ^a	-,101	-,160	-,056	,057	-,047	,074	-,053	-,014	,059	-,195	-,025
13	-,007	,007	-,085	-,042	,118	-,010	-,141	-,108	-,012	,001	-,059	-,101	,957 ^a	-,120	-,236	-,086	,139	-,069	,053	-,055	-,036	,140	-,190
14	-,006	-,127	,083	,015	-,034	,021	-,020	-,059	,015	-,218	-,058	-,160	-,120	,973 ^a	-,087	-,025	-,012	,012	-,075	,074	-,133	,011	-,085
15	-,020	-,077	,040	-,009	-,019	-,061	-,002	,074	-,077	-,021	-,070	-,056	-,236	-,087	,955 ^a	-,091	,050	-,158	-,108	,031	,075	-,107	,133
16	-,079	-,029	,125	-,051	-,107	-,001	-,095	,151	-,085	,050	-,037	,057	-,086	-,025	-,091	,909 ^a	-,437	-,174	,053	,061	,138	-,106	-,111
17	,100	-,016	-,076	,031	-,056	,050	,124	-,285	,016	-,009	,009	-,047	,139	-,012	,050	-,437	,897 ^a	-,383	-,111	-,024	-,160	,145	-,115
18	-,052	,011	-,024	-,079	,090	,009	-,003	-,019	-,032	-,008	,066	,074	-,069	,012	-,158	-,174	-,383	,943 ^a	-,022	,013	-,162	-,049	,073
19	-,034	-,005	,043	-,043	,050	-,146	,087	,094	,008	-,115	,054	-,053	,053	-,075	-,108	,053	-,111	-,022	,944 ^a	-,465	-,061	-,058	,029
20	,224	-,072	-,215	,045	,050	,006	-,045	-,016	-,072	,001	-,063	-,014	-,055	,074	,031	,061	-,024	,013	-,465	,933 ^a	-,243	-,153	-,178
21	,035	,005	,110	,044	-,180	,029	,095	-,099	-,020	-,040	-,099	,059	-,036	-,133	,075	,138	-,160	-,162	-,061	-,243	,948 ^a	-,323	-,006
22	-,083	,026	-,031	,067	,033	-,091	-,027	,004	,099	-,071	,085	-,195	,140	,011	-,107	-,106	,145	-,049	-,058	-,153	-,323	,928 ^a	-,473
23	-,072	,121	-,024	-,033	,095	,104	-,205	,039	-,064	,116	,004	-,025	-,190	-,085	,133	-,111	-,115	,073	,029	-,178	-,006	-,473	,929 ^a

Anti-image Correlation

EK-4: Yaratıcılık Engelleri Ölçeği (YEÖ)

Değerli Ebeveyn, Öğretmen,

Yaratıcılık ile ilgili bir araştırmada kullanılmak üzere değerli görüşlerinize ihtiyaç duyulmuştur. Gerçek görüş ve düşüncelerinizi belirtmeniz büyük önem taşımaktadır. Bilime yapacağınız katkı için teşekkür ederim.

Muhammet Ali DURSUN
MAKÜ Yüksek Lisans Öğrencisi

Aşağıda, okulöncesi dönemde çocukların yaratıcılığını ortaya koymasını engellediği düşünülen maddeler yer almaktadır. Her maddeyi okuduktan sonra, yaratıcılığı etkileyip etkilemediğine ilişkin görüşünüzü numaralandırarak belirtiniz.

Hiçbir zaman etkilemez--- (1)

Nadiren etkiler ---(2)

Ara sıra etkiler--- (3)

Genellikle etkiler--- (4)

Her zaman etkiler--- (5)

Örnek:

Çocuğun yaşına uygun olmayan etkinliklere zorlanması	1
Çocuğun eleştirilmesi	5

Çocuğun/çocuğa	
1. Çekingen bir kişiliğe olması	
2. Dil gelişiminin akranlarından geri olması	
3. Kendisiyle alay edileceği kaygısı taşıması	
4. Yenilgiye uğrama kaygısı taşıması	
5. Yanlış anlaşılma kaygısının olması	
6. Aile bireylerinin çocuğa şiddet uygulaması	
7. Aile bireyleri arasında şiddetli geçimsizlik olması	
8. Aile bireylerinin çocuğa baskı yapması	
9. Aile içinde herhangi bir konuda fikrinin alınmaması	
10. Aile bireylerince konuşmasına fırsat verilmemesi	
11. Ailesinde çocuğa deneme yanılma fırsatı tanınmaması	
12. Çabalarının aile bireylerince görmezden gelinmesi	
13. Ailesinde kardeş ayırımı yapılması	
14. Sorularının aile bireylerince geçiştirilmesi	
15. Ailesinin aşırı kuralcı olması	
16. Öğretmeni tarafından diğer çocuklarla yarıştirılması	
17. Öğretmeninin çocuğa çok fazla müdahale etmesi	
18. Öğretmeninin aşırı otoriter olması	
19. Öğretmeninin çocuğu ilgilendiren konularda fikrini almaması	
20. Okulda konuşmasına fırsat verilmemesi	
21. Okulda deneme yanılma fırsatı tanınmaması	
22. Çabalarının öğretmenince görmezden gelinmesi	
23. Sorularının öğretmeni tarafından geçiştirilmesi	

Özgeçmiş Sayfası

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Muhammet Ali DURSUN
Doğum Yeri ve Tarihi : Antalya 01/01/1979

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :SDÜ Burdur Eğitim Fak. Okul Öncesi Eğt.Öğrt.
Yüksek Lisans Öğrenimi : MAKÜ Sos.Bil. Enst. Okul Öncesi Programı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri : -

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Yakup Çelebi İÖO Keles/ BURSA,
Pınarcık- Dağdibi İÖO Keles/BURSA, Şükriye
Göğüş İÖO Şehitkamil/G.ANTEP, Gazikent
İMKB İÖO Şehitkamil/ G.ANTEP, Hacı Mehmet
Saygın İÖO Kemer/ANTALYA,Cihadiye İÖO
Aksu/ANTALYA.

İletişim

E-Posta Adresi : Cihadiye İ.Ö.O Aksu/ANTALYA 05055781543
: madursun07hotmail.com
: madursun07gmail.com

Tarih

: 18/02/2011